

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑ : Τῶν Οἰκιῶν ἡμῶν ἐμπιπραμένων ...
(Μελέτη)

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ : Λιμάνι ἀχνὸ—Φιλενάδες (Ποιήματα)

ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ : Ἡ νύφη τ' Ἀντιόνη (Διήγημα)

ΑΛ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ : Ἡ εὐθύνη τοῦ κριτικῆς
(Μελέτη)

ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΑ : Στάχτη (Διήγημα)

ΝΙΚΗΦ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ : Ἡ κυρὰ τῆς θάλασσης (Ποίημα)

Μ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ : Γ. Λογοθέτης Λυκοῦργος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(16 — 30 Ἀπριλίου 1944)

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Δήλωση—Τεύχος «Καζαντζάκη»—«Ἐλευθέρον πνεῦμα»—
Βόσος Δασκαλάκης—Scripta manent—Γαλιλαῖος

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Α. ΣΓΟΥΡΟΥ : Τὰ πλαίσια τῆς πεζογραφίας τοῦ 1930
καὶ ἡ «Αἰολικὴ Γῆ» (τοῦ κ. Ἡλ. Βενέζη).— Α. ΣΠΥΡΗ :
Συνέχεια χωρὶς τέλος

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

W. : Ἡ νεκρανάσταση τοῦ Κωμειδουλίου

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. ΜΟΝΑΧΟΣ

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΟΥ 39 - ΤΗΛΕΦ. 55 - 536

Γράμματα, βιβλία, συνεργασίες, ἐμβάσματα κλπ.
«Φιλολογικά Χρονικά» Γ'. Σεπτεμβρίου 28, Ἀθήνα.

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Γιώργου Σακκά: Κορφοὶ καὶ κάβοι (διηγήματα) 1944. Λευτέρη Ραυτοπούλου: Καλωσύνη (ποιήματα) 1943. Οἱ ἑφτά πληγές (ποιήματα) 1943. Κώστα Ἀγγελοπούλου: Νίκος Χαντζάρας, ἕνας εἰδυλλιακὸς ποιητὴς 1944. Σπύρου Ξανθάκη: Κυκλῶνες (ποιήματα) 1944. Σύλλογος τῶν ἐξ Αἰγύπτου σπουδαστῶν: Παράλληλα κείμενα 1944. Ἀστρου Ἀυγέρη: Erneste Hello (μελέτη) 1943. Κούλη Ἀλέπη: Σοφοκλέους Ἡλέκτρα (μετάφραση). Γιάννη Κλ. Ζερβοῦ: Τὰ τραγούδια τοῦ Αἰγαίου (ποιήματα) 1944. Χαρ. Σάππα: Σταθερές κι' ἐλεύθερες μορφές (ποιήματα) 1944. Κοσμᾶ Πολίτη: Eroika (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1944. Γιάννη Τρίκκη: Τὸ βιβλίο τῆς ἐρωμένης Ἀθήνα 1944. Στέλιου Ξεφλούδα: Κύκλος (μυθιστόρημα) Ἀθήνα 1944. Σπύρου Παναγιωτοπούλου: Νυχτερινὸς Διαβάτης (ποιήματα) Ἀθήνα 1944.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. Σ. ΜΟΝΑΧΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Α' - ΤΟΜΟΣ Α' - ΤΕΥΧΟΣ 5

ΑΘΗΝΑ, 1 ΜΑΪΟΥ 1944

ΤΩΝ ΟΙΚΙΩΝ ΗΜΩΝ ΕΜΠΙΠΡΑΜΕΝΩΝ...

Εἶμαι βέβαιος πὸς δὲν εἶμαι μονάχα ἐγώ. Μαζὶ μ' ἐμένα θὰ ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πού θὰ ἤθελαν ἐπιτέλους νὰ μάθουν γιὰτὶ γράφει καὶ μάλιστα γράφει συνεχῶς ὁ κ. Μ. Καραγάτσης. Τί εἶναι τέλος πάντων αὐτό, πού θέλει νὰ πεῖ μὲ τὰ βιβλία του, μὲ τὰ ἄρθρα του, μὲ τὶς ἐπιστολές του, τί γινεῖται μὲ τὰ ἀπειράριθμα κάθε λογῆς δημοσιεύματα, πού σκορπίζει *utbi et otbi* μέρα παρὰ μέρα; Ἐχει ἀνακαλύψει τάχατε κάποια καινούριαν ἀλήθεια, ἔρχεται νὰ μᾶς πεῖ κάτι πού δὲν ξέραμε, θέλει μήπως νὰ μᾶς μάθει τί σημαίνει τέχνη;

Οἱ ἀπορίες αὐτὲς ἔπρεπε νὰ διατυπωθοῦν, γιὰτὶ ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ἔχει ἀποκτήσει ὄνομα μεγάλου συγγραφέα, τυπώνει ἀπανωτὰ τὰ βιβλία του στοὺς πιὸ καλοὺς ἐκδοτικοὺς οἴκους τῆς Ἀθήνας, δίνει συχνὰ συνεντεύξεις καὶ τέλος πάντων εἶναι ἀξιοσημείωτος παράγων στὴν «πνευματικὴ ζωὴ» τῆς χώρας μας. Ἀνήκει κι' αὐτὸς στὴν περίφημη «γενιά τοῦ 1930», στὴ γενιά ἐκείνη, πού ἦρθε μὲ πολὺ μεγάλο θόρυβο καὶ πού ἀποχωρεῖ τώρα σιωπηλά, ἀφίνοντας πολλὴ στάχτη στὴν ψυχὴ μας. Ἡ «γενιά τοῦ 1930» οὔτε τὴ γλῶσσα καλλιέργησε, οὔτε μορφὴ ἐπιδίωξε, οὔτε ἰδανικὰ πρόβαλε, οὔτε στὸ χῶμα τῆς ρίζωσε, γι' αὐτό, ὅταν ἦρθε ὁ καινούριος πόλεμος, διαλύθηκε εἰς τὰ ἔξ ὧν συνετέθη. Ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτὸς εἶναι πολὺ βαρῦς, εἶναι ὅμως ἀπολύτως ἀληθινός. Στὰ ἐφηβικὰ χρόνια μας τοὺς παρακολουθήσαμε μὲ πολλὴ ἀγάπη καὶ πίστη. Σήμερα ὅμως βλέπουμε πολὺ καλὰ τὴν ἀνεδαφικότητά τους, τὴν ἀποξένωσή τους ἀπ' τὸ πνεῦμα. Εἶναι μιὰ πικρὴ διαπίστωση, πού δὲν τὴν ἀλλάζουν καθόλου οἱ διαμαρτυρίες τῶν ὑπευθύνων. Ὅταν ἕνας νέος ἐπιστήμων ξεκινῶντας ἀπὸ αἰτήματα πνευματικὰ καὶ ἐρμηνεύοντας μιὰ γενικὴ δυ-

σφοδρία ἔρχεται νὰ τοὺς πεῖ τὴν ἀλήθεια, δὲν ἔχουν κανένα δικαίωμα νὰ ἀπαντοῦν μὲ ἀπρεπεῖς φωνασκίες.

1. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης εἶναι, κατὰ τὴν κοινὴ γνώμη, «ρεαλιστὴς συγγραφέας». Ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι σωστός. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ἔχει κάνει μιὰ σπουδαία ἀνακάλυψη: Ὑστερ' ἀπ' τὸν πόλεμο τοῦ 1914-1918, ὕστερ' ἀπ' τὴν περιφημὴ «ἀνησυχία» τοῦ μεσοπόλεμου, πρὶν ἀρχίσει καὶ ἐνῶ ἀκόμη συνεχίζεται ὁ δεύτερος πόλεμος, ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ἀνακαλύπτει (ἐπὶ τέλους!) τὴν πραγματικότητα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι βέβαια πὼς τὴν πραγματικότητα τὴν εἶχαν ἀνακαλύψει κι' ὅλα πολὺ πρὶν ἀπ' τὸν κ. Μ. Καραγάτση οἱ συγγραφεῖς τοῦ τέλους τοῦ 19. αἰῶνα καὶ ἔτσι θὰ ἦταν κάπως μάταιη δουλειὰ ὅλη ἢ δουλειὰ τοῦ κ. Μ. Καραγάτση, ἂν ὁ συγγραφέας τοῦ «Γιούγκερμαν» δὲν εἶχε τὴν τύχη νὰ ἀνακαλύψει τὴν πραγματικότητα ἀπὸ μιὰ σκοπιὰ κάπως ἀπρόσιτη ὡς τώρα: τὴ σκοπιὰ τοῦ Ἄντλερ καὶ τοῦ Φρόϋντ. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης εἶναι ψυχαναλυτὴς ρεαλιστὴς συγγραφέας, κι' ἀκριβῶς γι' αὐτὸ πιστεύει, καὶ μαζί του τὸ πιστεῖουν κι' ἄλλοι πολλοί, πὼς εἶναι ὁ πιὸ συγχρονισμένος ἀπ' ὅλους τοὺς «συγγραφεῖς» μας. Ὡς τώρα ξέραμε μιὰν ἄλλη πραγματικότητα: τὴν κοινωνική. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ὅμως προβάλλει ἄλλη, διαφορετικὴ ἀπ' τὴν κοινωνική, προσδιορισμένη τώρα ἀπὸ τὸν βιολογικὸ ὄργανισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι κάπως δύσκολο νὰ συζητήσῃ κανεὶς μὲ τὸν κ. Μ. Καραγάτση τὶς ἔννοιες αὐτές, γιατί δὲ φαίνεται νὰ ἔχει δεῖ τὰ πράγματα ἀπ' τὴ σωστή τους ὄψη. Δὲ θὰ ἤθελα νὰ ξεκινήσω ἀπ' τὴν θεωρία τῆς οικονομικῆς αἰτιοκρατίας, νομίζω ὅμως πὼς, ὅταν μιλάει κανεὶς γιὰ πραγματικότητα καὶ ἔχει στὸ νοῦ του μόνο τὴ βιολογία, ἀδικεῖ πολὺ τὸ ρεαλισμὸ του. Τί νὰ λέει ἄραγε γιὰ τὴν κοινωνικὴ πραγματικότητα ὁ Μ. Καραγάτσης; Ποιὰ νὰ εἶναι ἡ στάση του μπροστὰ στοὺς συγγραφεῖς ἐκείνους, πὺν ἐρμηνεύουν τὰ ἱστορικὰ φαινόμενα ξεκινώντας ἀπ' τὶς οικονομικοκοινωνικὲς συνθήκες, καὶ πὼς συνταριάζει τὴ «διδασκαλία» του μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ διαλεκτικοῦ ματεριαλισμοῦ; Τί θὰ ἔλεγε, ἂν ἓνας κριτικὸς τοῦ ξετίναζε τὸν Γιούγκερμαν λέγοντας πὼς δὲν ἔγινε, ἔτσι ὅπως ἔγινε, ἐπειδὴ εἶχε ἰσχυρὴ βιολογικὴ ἰδιοσυγκρασία, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔζησε μέσα σὲ οικονομικοκοινωνικὲς συνθήκες, πὺν κατ' ἀνάγκη τὸν ἔφτιαξαν ἔτσι; Τί θὰ ἔλεγε, ἂν ἓνας κριτικὸς ξετίναζε ὁλόκληρο τὸ ἔργο του, λέγοντας πὼς ὁ κ. Μ. Καραγάτσης γράφει, ὅπως γράφει, ὄχι γιατί ἔχει τὴν ἀ' βιολογικὴ ἰδιοσυγκρασία, ἀλλ' ἐπειδὴ μεγάλωσε καὶ ἀνατράφηκε σὰ συνειδητὸς ἄστος; Εἶμαι βέβαιος πὼς μιὰ τέτοια κριτικὴ θὰ τὸν ἀποστόμωνε ὀριστικά, ἀλλὰ ὁ κ. Μ. Καραγάτσης εἶχε τὴν τύχη νὰ πάρει τὸ δρόμο τῆς βιολογίας ἀπὸ τὸ

1936 καὶ πέρα, δηλαδὴ σὲ μιὰν ἐποχὴ πὺν ἐμπόδιζε τὴν κριτικὴ ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ διαλεκτικοῦ ματεριαλισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ ἐμποδίζει τὸν κ. Μ. Καραγάτση νὰ γράφει ὅ,τι ἔγραφε καὶ γράφει. Καὶ ἔτσι, ἀντιστάσεως μὴ οὔσης, ὁ κ. Μ. Καραγάτσης ἐξακολουθεῖ ὄχι τὸ χρόνια τώρα νὰ λανσάει γιὰ μοναδικὴ πραγματικότητα κάτι, πὺν δὲ εἶναι παρὰ μόνο μιὰ ἀπ' τὶς πολλὲς πραγματικότητες, καὶ ἴσως ὄχι ἡ πιὸ σπουδαία.

2. Ὑπάρχουν λογίων-λογίων πραγματικότητες καὶ λογιῶν-λογιῶν ἐρμηνεῖες κάθε μιᾶς ἀπ' αὐτές. Ἐνας κοινωνιστὴς ἀσφαλῶς θὰ διασκεδάζει (ἂν δὲν θυμώσει τότε ὅμως εἶναι ἐπικίνδυνος..), ὅταν διαβάσει στὶς ἐπιφυλλίδες τοῦ κ. Μ. Καραγάτση γιὰ τὴν κυριαρχία τοῦ βιολογικοῦ παράγοντα. Θὰ διασκεδάζει ὅμως καὶ κάθε βιολόγος, γιατί βέβαια τὰ πράγματα αὐτὰ δὲν εἶναι τόσο εὔκολα, ὅτε καὶ τόσο ἀπλοϊκά, ὅπως τὰ παρουσιάζει στοὺς ἀνίδεους ἀναγνώστες του καὶ στὶς ἀκόμη πιὸ ἀνίδεες ἀναγνώστριες του ὁ κ. Μ. Καραγάτσης. Ἡ παντοδυναμία τοῦ σεξουαλικοῦ ἐνστίκτου εἶναι μιὰ ἐπιστημονικὴ γνώμη καὶ συνεπῶς ἡ ἀπόδειξί της εἶναι δουλειὰ ἐπιστημονικοῦ ἐργαστηρίου, χρειάζεται ἐπιστημονικὴ ἐπιχειρηματολογία, ἐπιστημονικὴ σοβαρότητα καὶ ὄχι δημοσιογραφικὲς ἐπιφυλλίδες. Πρέπει λοιπὸν νὰ μᾶς πείσει πὼς ξεκινάει ἀπὸ μιὰ βάση σωστή, ἀλλοιῶς θὰ ἔχουμε σὲ κάθε μιὰν ἀπὸ τὶς ἄπειρες σελίδες του συνεχῶς ἀντιρροήσεις, πρέπει νὰ μᾶς πείσει πὼς ὁ βιολογικὸς ὄργανισμὸς εἶναι ἡ μοναδικὴ πραγματικότητα, καὶ μάλιστα ὁ βιολογικὸς ὄργανισμὸς ὅπως τὸν βλέπει ὁ ἴδιος, γιατί ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν εἰδικοὶ βιολόγοι πὺν, ἂν καταδεχτοῦν νὰ διαβάζουν τὶς ἐρασιτεχνικὲς ἐπιφυλλίδες τοῦ κ. Μ. Καραγάτση καὶ τύχει νὰ ξεκινοῦν ἀπὸ διαφορετικὲς βάσεις, δὲν θὰ εἶναι σύμφωνοι μαζί του.

3. Τὸ κακὸ εἶναι πὼς, ἅμα μπλέξει κανεὶς μὲ τέτοια προβλήματα, δύσκολα μπορεῖ νὰ ξεμπλέξει. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης πρόπει νὰ μᾶς ἀποδείξει πὼς ἡ βιολογικὴ πραγματικότητα, ὅπως τὴν ἐννοεῖ αὐτός, εἶναι ἡ μόνη σωστή, ἀλλοιῶς δὲν θὰ τὸν παίρνομε στὰ σοβαρά. Πρέπει ὅμως νὰ ἀποδείξει καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη: Ὅταν λέει πὼς κάθε ἀνθρώπος προσδιορίζεται ἀπὸ τὸν βιολογικὸ του ὄργανισμὸ, θὰ πρέπει φυσικὰ νὰ πεί πὼς καὶ ὁ ἴδιος, ὄντας ἀνθρώπος, προσδιορίζεται κι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ βιολογικὸ ὄργανισμὸ του. Καὶ ἐπειδὴ «προσδιορίζομαι ἀπὸ τὸν βιολογικὸ ὄργανισμὸ» μου σημαίνει πὼς ὅ,τι λέω καὶ ὅ,τι κάνω ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ λειτουργία τοῦ δικοῦ μου καὶ μόνο ἀνεπανάληπτου σωματικοῦ ὄργανισμοῦ, κατ' ἀνάγκη δὲν ὑπάρχει πιά κανένα κριτήριον ἀλήθειας, κάθε ἀνθρώπος ἔχει δικίον γιὰ ὅλα, ὅσα λέει καὶ ὅσα κάνει, κανένας λιγώτερο κανένας περισσότερο, συνεπῶς καὶ ὁ κ. Μ. Καραγάτσης δὲν ἔχει κανένα δικαίωμα νὰ λέει

πώς οι γνώμες του είναι πιο σωστές από τις γνώμες κάθε άλλου ανθρώπου, που θα αποφάσιζε τυχόν να χάσει τον καιρό του συζητώντας με τον κ. Μ. Καραγάτση. Το επιχείρημα αυτό είναι πολύ παλιό, αλλά πολύ πειστικό για κάθε είδους σοφιστή· πολύ περισσότερο για τον κ. Μ. Καραγάτση.

4. Υπάρχουν λογιών-λογιών ρεαλισμοί. Να δεις την πραγματικότητα σαν άντρας και να ζητήσεις έπειτα να την ύψώσεις σ' ένα επίπεδο αντάξιο με τον άνθρωπο—είναι ή πιο ωραία και ή πιο δικαιωμένη μορφή ρεαλισμού. Ο αναγνώστης του Ζολά ή του Γκόρκυ αισθάνεται πως στην πραγματικότητα, που προβάλλουν οι σελίδες τους, τους συγγραφείς αυτούς τους φέρνει ή πίστη στον άνθρωπο, καύμος για την κατάντια του και λαχτάρα για τον ύψωμό του. Το έργο του Ζολά το είπαν «κοινωνικό εὐαγγέλιο», το έργο του Γκόρκυ «κραυγή ελευθερίας»—και δέν είχαν άδικο. Μέσ' από τη λάσπη της ζωής, μέσ' απ' το ανθρώπινο κτήνος θαμποχαράζει ή ψυχή, που λευτερώνεται πολέμωντας αδιάκοπα με τις σκοτεινές δυνάμεις που την τριγυρίζουν και τη πνίγουν. Το έργο του Ζολά είναι αμείλιχτο μαστίγωμα της κοινωνικής συμβατικότητας και άσιγαστο κάλεσμα για τη λευτεριά του ανθρώπου. Ο ρεαλισμός του Ζολά και ακόμη περισσότερο του Γκόρκυ είναι ή καθημερινή πραγματικότητα ιδωμένη από τη ματιά του ανθρώπου, που αγωνίζεται για το ξεσκλάβωμά του. Υπάρχει όμως και ο ρεαλισμός της διάλυσης, ο «ρεαλισμός» του Χάξλεϋ, του Λώρενς και του Τζόις: το άτομο που έχασε μέσα στις μεγάλες πολιτείες την ψυχή του, που ζει χωρίς Νόμο και που αποσυντίθεται μέσα στην τύρβη των αισθήσεων και πάνω στη φαινομενικότητα του κόσμου. "Αν όμως ο Ζολά και ο Γκόρκυ αγωνίζονται για την κοινωνική και ήθική δικαίωση του ανθρώπου, ο Λώρενς, ο Χάξλεϋ και ο Τζόις αγωνίζονται για το μεταφυσικό του λυτρωμό. Και στον ένα και στον άλλο ρεαλισμό υπάρχει πόνος και λαχτάρα ζωής, αδιάκοπος αγώνας για το ξεκόρμισμα της ψυχής, για το λυτρωμό της από την κοινωνική αδικία ή από τη διάλυση της παρακμής.

Υπάρχει όμως κι ένας τρίτος ρεαλισμός: Να μπεις και να τριγυρίζεις κονικά μέσα στις βρωμιές της ζωής, όχι ίσως τόσο επειδή τις χαίρεσαι και δέν μπορείς να ζεις μακριά τους, όσο επειδή έτσι μπορείς να έχεις κυκλοφορία και επιτυχία μέσα σε μιá κοινωνία που αναγνωρίζει μέσα στις σελίδες σου τον ίδιον εαυτό της. Είναι ο ρεαλισμός της επιφυλλίδας του κίτρινου τύπου. Καθώς είναι στολισμένος με τὰ ξόμπλια έρασιτεχνικά κερδισμένων βιολογικών θεωριών, καθώς προσφέρεται σε πολυτελείς εκδόσεις με ξυλογραφίες και δυσεύρετο χαρτί, εύκολα ξεγελάει τους νέους, που κάθονται και τον συζητούν στα σοβάρá. Ο όριζον-

τας όμως που ανοίγουν τὰ επιφυλλιδογραφικά αυτά κατασκευάσματα, είναι ανέκκλητα μαυρισμένος: αν πιστέψεις πως ο κόσμος κυριαρχείται από τους άδένες, αν ξεχάσεις πως ζωή σημαίνει αδιάκοπο ανέβασμα από το χάος της ύλης στον κόσμο του πνεύματος δέ σου μένει παρὰ το ξαναγύρισμα στο χτήνος. Υπάρχει όμως και μιá άλλη λύση: Να δεις και να καταλάβεις καλά όλην αυτή την κοινωνία, που μη έχοντας κανένα ήθικό κριτήριο δημιουργεί μεσ' απ' τους ίδιους τους κόλπους της τον συγγραφέα, που θα περιγράψει τον εαυτό της, και μιá μέρα να τη στείλεις μαζί με τον συγγραφέα της εκεί που πηγαίνουν μοιραία κάθε φορά οι διαλυμένες κοινωνίες. "Οχι από αίτημα κοινωνικής δικαιοσύνης· κάτι περισσότερο: από την αγάπη και την πίστη στον Άνθρωπο. Γιατί να έρχονται και να μιλάνε στην καρδιά του 20 αιώνα για ρεαλισμό, είναι μιá πολύ άστεία και πολύ καθυστερημένη δουλειά: Να έρχονται όμως και να σου προσφέρουν για ρεαλισμό κυνικές σεξουαλικές ιστορίες σε μιá εποχή, που ή μόνη πραγματικότητα έχει γίνει πια ο έθνικός και ο κοινωνικός αγώνας, αυτό παύει πια να είναι άστειο, γίνεται πρόκληση. Αυτή τη στιγμή όχι μόνο μέσα στην Ελλάδα· απ' την μιάν άκρη ως την άλλη δλόκληρου του κόσμου πέφτουν χιλιάδες παληκάκια πολεμώντας για έθνικά και κοινωνικά ιδανικά. Μέσα σε τέτοιες ώρες να έχουμε στη χώρα μας ένα «συγγραφέα», που ιστορίζει αναίσχυντα σεξουαλικές άθλιότητες, αυτό πάει, νομίζω, πολύ.

5. Ο κ. Μ. Καραγάτσης εμφανίζεται μέσα στη χώρα του με τον τίτλο του συγγραφέα. Αυτά όμως που είδαμε ως τώρα είναι τὰ λιγότερα. "Ως έδω τέλος πάντων τον παρακολουθούμε. Τὰ πράγματα όμως αλλάζουν, όταν πάνω από τέσσαρα σεξουαλικά βιβλία του βάζει για επίτιτλο «Εγκλιματισμός κάτω από το Φοίβο» και κυκλοφορεί το 1944 ένα άλλο σεξουαλικό βιβλίο με θέμα από την Έλληνική Επανάσταση και με επίτιτλο: «Ο κόσμος που πεθαίνει». Αυτοί οι δυο κόσμοι, ή πορεία του βόρειου ανθρώπου προς τον Νότο και ή Έλληνική Επανάσταση είναι δυο αιώνια σύμβολα, από τὰ πιο άγια για την Ευρώπη και για την Ελλάδα. Ο κ. Μ. Καραγάτσης δέν κατάλαβε τη σημασία τους και τὰ μετέφερε κι' αυτά μέσα στο βούρκο. Δέν αξίζει βέβαια να θυμώσει κανένας μαζί του. Πολύ θά του πήγαινε. Έτσι είναι φτιαγμένος, αυτό βλέπει, αυτό λέει... Σκέπτομαι όμως τί θά πουν οι Έλληνες, που είναι αυτό τον καιρό μακριά μας, τί θά πουν σά θά γυρίσουν και θά δοϋν πως μέσα σε τέσσαρα χρόνια πολέμου το μόνο μυθιστόρημα για το 21 που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα και μάλιστα χωρίς να διαμαρτυρηθεί ως τὰ τώρα κανείς είναι ο «Κοιζάμπασης» του κ. Μ.

Καραγάτση. Δὲ λέει κανεὶς πὼς δὲ γίνονται ἢ δὲν ἔγιναν ὅσα διηγείται καὶ στὸν «Ἐγκλιματισμὸ κάτω ἀπὸ τὸν Φοῖβο» καὶ στὸν «Κοιζάμπαση τοῦ Καστρόπουρου» ὁ κ. Μ. Καραγάτσης. Ἄπειροριθμοὶ ἀπὸ τοὺς βόρειους νοσταλγοὺς τῆς Ἑλλάδας ἦταν τυχοδιώχτες καὶ πολλοὶ ἀπ' τοὺς ἀγωνιστὲς τοῦ 21 ἔγιναν σπουδαῖοι ἀπὸ τυχαίους λόγους. Τί σχέση ὅμως ἔχει ἡ τυχαία πραγματικότητα μὲ τὰ μυθικὰ σύμβολά της, τί σχέση ἔχει ἡ δουλειὰ ἐνός, πού θέλει νὰ λέγεται πνευματικὸς ἄνθρωπος μὲ τὴ φωτογράφιση σεξουαλικῶν ἀθλιότητων, πῶς μπορεῖ ἓνας συγγραφέας νὰ γυρίσει τὰ μάτια του στὸν βούρκο, ὅταν ἔχει πλάϊ του χρυσάφι, πῶς εἶναι δυνατόν ὕστερα ἀπὸ τοὺς πολεμιστὲς τῆς Ἀλβανίας νὰ φτάσει στὸ Μίχαλο Ρούση, ξεκινώντας μάλιστα ὄχι ἀπὸ αἰτήματα κοινωνικά, ἀλλὰ ἀπὸ σεξουαλικὴ φιλολογία; Ἡ περίπτωση τοῦ κ. Μ. Καραγάτση ἔρχεται νὰ προστεθεῖ σὲ ὅσες εἴδαμε ἢ θὰ δοῦμε παραπέρα: Σὲ μιὰν ἐποχὴ πού κάθε λαὸς γυρίζει στὶς ρίζες του ἀποτιμώντας τὸ μικρότερο σημάδι λεβεντιάς του, οἱ νεοέλληνες «λογοτέχνες» ὄχι μόνο ἀχρηγογραφοῦν μὲ σορραλισμούς, μὲ λογοτεχνίες τοῦ ὄνειρου, μὲ αἰσθηματολογικὰ ἀναγνώσματα, μὲ μελιστάλαχτες ἀναμνήσεις τῶν παιδικῶν τους χρόνων καὶ μὲ διάφορες ἐσωτερικὲς φλυαρίες, ἀλλὰ καὶ ἀσχημονοῦν γύρω ἀπὸ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων τῆς Φυλῆς τους. . . Δὲν τοὺς κατηγορεῖ βέβαια κανεὶς πού δὲ γεννήθηκαν μεγάλοι καλλιτέχνες. Νὰ δουλεύουν ὅμως τὴ γλῶσσα ἐνός λαοῦ καὶ μάλιστα σὲ κρίσιμες ὥρες τῆς ἱστορίας του καὶ ὄχι μόνο νὰ μὴ μποροῦν νὰ ὑψώσουν τὸ λαὸ τους ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν ἀπασχολοῦν μὲ τὶς ἀτομικὲς τους ἱστορίες ἢ, ἀκόμη χειρότερα, νὰ θίγουν μὲ ἀνίερα χέρια τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἱστορία του, αὐτὸ εἶναι ἀπολύτως ἀπαράδεκτο.

* * *

6. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης θὰ ἤθελε βέβαια νὰ γίνεῖ λόγος καὶ γιὰ τὴ συγγραφικὴ του «τέχνη». Ἐκεῖ ὅμως πού δὲν ὑπάρχει πνεῦμα, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει τεχνικὴ. Τὸ μόνο, πού μπορεῖ νὰ ὑπάρχει, εἶναι ἡ δεξιότητις, ἀλλ' αὐτὴ δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ. Ἡ γενικὴ ἐντύπωση ἀπὸ τὴν «συγγραφικὴ τέχνη» τοῦ κ. Μ. Καραγάτση ἐπιβεβαιώνει τὴ διαπίστωση, πού βγαίνει ἀπὸ τὸ «περιεχόμενο» τῶν κάθε εἶδους βιβλίων του, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ καλλιτέχνη, ἀλλὰ μὲ ἐπιφυλλιδογράφο. Τὰ ἔργα του ἔχουν τρία πολὺ τυπικὰ χαρακτηριστικά: 1) Ἄνεξάντλητη ἀσημαντολογία. Σ' αὐτὸ ὁ κ. Μ. Καραγάτσης εἶναι μοναδικός. 2) Ἀδιάκοπο ἀνακάτεμα δῆθεν βιολογικῶν καὶ δῆθεν φιλοσοφικῶν θεωριῶν. Πολλὲς φορὲς ξεχνᾷς πῶς διαβάσεις «διήγημα» ἢ «μυθιστόρημα» καὶ ἔχεις τὴν ἐντύπωση πῶς παρακο-

λουθεῖς χρονογραφήματα γιὰ «προβλήματα τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης», καὶ 3) ἀδιάκοπο αὐτοσχολιασμό. Ὁ κ. Μ. Καραγάτσης, ξεχνώντας πῶς εἶναι λογοτέχνης, κάνει συχνὰ-πυκνὰ τὸ φιλολόγο καὶ ἔρχεται νὰ ἐξηγήσει τὸ ἴδιο τὸ κείμενό του. Αὐτὰ τὰ «σχόλια» τὸ πολὺ-πολὺ μπορούσε νὰ τὰ βάλει σὲ ὑποσημειώσεις, φαίνεται ὅμως πῶς δὲν τοῦ ἀρέσει, κι' ἔτσι τὰ βάζει στὸ κύριο σῶμα τοῦ ἔργου του ὑποχρεώνοντας κάθε τόσο τὸν ἀναγνώστη νὰ διαβάσει ἐξηγήσεις γιὰ πράγματα, πού εἶναι αὐτονόητα, ἢ πού θὰ ἔπρεπε νὰ τὰ ἔδινε μὲ τὴν πορεία καὶ μὲ τὰ περιστατικὰ τοῦ ἔργου του ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας. . .

Αὐτὲς ὅμως οἱ παρατηρήσεις γίνονται ἐντελῶς περιθωριακὰ γιὰτὶ ἄλλα πράγματα, πολὺ πιὸ σοβαρά, λείπουν ἀπ' τὸ «ἔργο» τοῦ κ. Μ. Καραγάτση. . .

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

ΛΙΜΑΝΙ ΑΧΝΟ...

Λιμάνι ἀχνό, σὰν τ' ὄνειρο
—μὲ τὰ κατάρτια σου καπνό,
γραμμένα ἀπάνω στὸ νερό,
γραμμένα ἀπάνω στὸν ἀχνό,

στὴν ἄρμη σου ἀφοῦ μέθησες,
κοιμᾶσαι ἀπάνω στὸ νερό,
θαμπό, ἀξεδιάλυτο ὄνειρο
ἀπὸ κατάρτια κι' ἄλλυσες...

Στὰ νερά σου τρεμάμενες
μόλις κ' ἔσβήσανε φωτιές
—καὶ βγάνουν τὶς ψιλὲς καπνιές,
σάμπως ψιλὲς σφουριγματιές,

καὶ βγάνουν σάμπως ἐκάτῳ
φωνῆς—μέσα στ' ἀπατηλό,
φωνῆς μὲς στὸ μισάφαντο
τὸ παραμῦθι τῶν γυαλῶν...

Καὶ πιά, δὲν εἶσαι τίποτα
παρὰ μιὰν ἄχνη ἀπὸ νερό,
γραμμένη ἀπάνω στὸ νοτιᾶ,
γραμμένη ἀπάνω στ' ὄνειρο,

καὶ πιά τοῦ ἀνθρώπου ὁ στοχασμὸς
μέσα σου λυώνει μὲ τὶς σκιές,
σάμπως ἕνας πολύκοσμος
δρόμος—πὸν φεύγουν μουσικές.

Μόνο, στὸν ἀέρα τὸ θαμπό
πὸν ἄνοιξη πῆζει ὀλόγυρα,
μὲς στὸ ἄρμυρὸ τὸ σύθαμπο
πὸν ἀγάπες βγάνουν τὰ νερά,

μὲς στὸ ἄφαντο τὸ σούρουπο,
νοιώθω, στὴν ὄψη μου σιμά,
σάμπως γυναίκιο πρόσωπο
νὰ σουρῶνει—γιὰ φίλημα...

ΦΙΛΕΝΑΔΕΣ

Ἄκόμα κάτω ἀπ' τὶς φτελιές,
πὸν ἀνεμοδέρουν σὰν τρελλές
μὲς στοῦ πέλαου τοὺς νοτιάδες,
περπατοῦνε οἱ φιλενάδες.

Ἄχ καὶ τί ταῖρι εἰδώδερό
πὸν κάνει τὸ χινόπωρο
τὴν πρωτόβαλτη τὴν τσόχα
μὲ τῆς θάλασσας τὴ μπόχα!

Τί θένε οἱ δυὸ στὴν ἐρημιᾶ;
Ρώτα τὶς δυὸ, ρώτα τὴ μιὰ
—κείνην πὸν γέρνει καὶ τηρᾶ
δυὸ φωτερὰ παράθυρα.

Κι' ἄκου τὰ λόγια τους: «Λοιπὸν
τῶξερές πὼς τὸν ἀγαπῶ;
Στάσου! Φάνηκε ἀπὸ πάνω;
Μὴ μ' ἀφήνεις, καὶ τὰ χάνω...»

Κι' ἀκοῦς: «Τὸ ἀπλὸ τὸ φόρεμα,
τὸ σπόρ, σφιγμένο στὰ λαιμά,
τὸ περσινό, πὸν τ' ἄρεσα...»
Τ' ἄλλα—τὰ παίρνει ἡ θάλασσα...

καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ παιδιὰ
 πὸν τραγουδοῦν μὲς στὴ βραδυὰ
 — κι' ὁ ἕνας νὰ δέση πολεμᾶ
 δυὸ νότες δίχως νόημα

κι' ὁ ἄλλος (πὸν τὸν φιλονεικᾶ
 ποιανοῦ εἶν' ἢ φουσαρμόνικα)
 τοῦ τὴν παίρνει, ὀργὴν ἀκόμα
 σάμπως ζάχαρη ἀπ' τὸ στόμα.

Κι' ὄλο βαθειὰ ἀπ' τὴ γειτονιά
 θάλασσα βονίζει ἢ σκοτεινιά
 — μιὰ ἀλυσίδα, ἕνα μαδέρει
 ὡς ἐδῶ τὴν ἔχουν φέρει

τὸ φέρνει κι' ὄλο σταματᾶ,
 τὸ πέλαο μὲ τὰ κύματα . . .
 θάλασσα παραπονιάρα
 μὲ τοῦ μῶλου τὴν ἀντάρα.

Κ' εἶναι, τριγύρω ἀπ' τὰ κλαδιά,
 σὰ γέλασμα γιὰ τὴν καρδιά
 τοῦτες οἱ σκόνες οἱ ἄξαφνες
 — πὸν λυώνουν ὡς τὶς ἀγκωνές.

Ἄχ, τὸν Ἀπρίλη, μὴ ρωτᾶς :
 τὸ κάθε βῆμα κ' ἔρωτας
 μὰ ἄλλοι ἀπ' τὰ γνέφια τ' οὐρανοῦ
 δίχως μιὰ ἀγάπη μὲς στὸ νοῦ!

Ἄλα εἶν' ὀργά, ὄλα σκοτεινά . . .
 Κ' ἐγώ, κ' ἐγώ—τί θᾶδινα
 (καὶ τί μοῦ μένει ἀκόμα;)
 γιὰ ἕνα φιλή στὸ στόμα!

ΤΕΛΛΟΣ ΛΓΡΑΣ

Η ΝΥΦΗ Τ' ΑΝΤΩΝΗ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἄψηλὰ κάτι σύννεφα πάγαιναν κι' ὁ Σουρούπης σκεφτόταν. Ἐκεῖ, μπρὸς στοῦ Τσακωτοῦ τὸ μπαρμπέρικο, κάθονταν νὰ τὸν συνεφέρει ἢ λιακάδα. Στοχάζονταν βαθειὰ περισπούδαστα. Ἐνα ταξιδάκι εἶχε κάμει πεταχτὰ στὴν πρωτεύουσα, καὶ ψὲς πρωτὶ εἶχεν ἔρθει. Κι' ἦταν κατιτίς γκαρδιακὸ τὰ περὶ τοιοῦτον ὡς πρέπει . . . Ἄν περὶ διὰ ἠθική, φυσικὰ ὅτι οὐδεὶς πλέον λόγος . . . Ὁμορφα πράγματα!

Μὰ δὲν τὸν ἀφήναν τὸ δόλιο. Ἐκειδὰ, κάτι πασαπάϊδα οὐρ-
 λιαζαν καὶ χάλναγαν μὲ τὶς κραυγὲς τοὺς τὸν κόσμο . . . «Δὲν
 πᾶτε παρακάτω μωρέ; Ποῦ κακοχρονονάχετε μούλοι! . . .»

Κι' ἀνασηκώσαντας στὴν κεφαλὴ τὸ καβοῦρι του, ἔβαλε καὶ
 τῶνα πόδι πὰ στ' ἄλλο . . . Τὶ θές, τί γυρεύεις, ἢ ἀνοιξη μᾶς
 εἶχε πάρει παιδιὰ. Κι' οἱ βρασιμοὶ τῆς ἀποβραδυῆς κρασοσῦ-
 ναξης, διαλύονταν σὰν γλυκὸ ψέμα στὸν ἥλιο. Τὸ μυαλό του ξα-
 στέρωνε καὶ τὰ σπουργίτια βοσκάγαν, ἔκαναν, σὰν νὰ πάταες
 τίποτις ἠλεκτρικὰ κουμπάκια ἐσὺ κι' ἐκεῖνα πηδάγαν . . . Ναι,
 τὸ περὶ προῖκα οὐδεὶς ἦταν λόγος . . . Πρὸ πάσα περὶ χρημά-
 του διάφορον, προαιρεῖται ἡ τιμὴ . . . Ἐξοῦ καὶ ὁ Κροῖσος! . . .
 «. . . Σόλων, Σόλων, μηδεὶς μακαρίζων πρὶν τέλος! . . .»

Ὅμως αὐτὰ τὸ χαβὰ τους . . . Καμμιά δεκαριά πιτσιρίκοι
 ἐκειδὰ, μαζί μὲ τὴν Κατερίνα τῆς Βγένας, ἔκαμαν ἕνα μικρὸ ἱπ-
 πικό, μὲ ἀντὶς ἄτια κι' ἀλόγατα, λιανὰ καλαμάκια στὰ σκέλια . . .
 Ἐμπρὸς - Μάρς! . . . Καὶ ὁ «οὐλαμὸς» ἐφορμούσε!
 Ἐκανε «γιάλα» μὲ κραυγὲς καὶ σπαθιά κι' ἀναστάτωνα τὴ γει-
 τονιά μὲ τοὺς συμπάρους . . . Μ π ἄ μ . . . Μ π ο ὕ μ!
 Τ ρ α κ α - τ ρ ἄ κ τ σ ἄ φ! . . . Κι' ἄκουγες τότε καὶ τὶς
 διαταγὲς «τ' ἀρχηγοῦ», ἐκείνου τοῦ κοντραμπάσου σγαρίλιου:
 Μωρὴ Κατερίνα α α α! Ἄποδῶ μωρὴ παληοβρώμα σοῦ
 λέου . . . ου . . . ου! . . .

— Μωρή! . . . μωρή! . . . τῆς χούγιαζε μισοκρεμαστὴ στὸ
 παράθυρο, κι' ἡ μάνα τῆς ἢ Κερὰ - Βγενιά «ἢ κουμπάρα». Ἐλα
 νὰ πᾶς τὸν νιαβὰ στὸ φοῦρνο μωρὴ η η! . . .

— Κατὰ φάλαγγα λο-χοῦ . . . ου . . . ου! . . .
 γκάριζε στὸ διαπασῶν τώρα ὁ λούστρος. Καὶ ὁ «οὐλαμὸς»

ἀνελίσσονταν. Λίγο ἀκόμα και θὰ τοὺς στεφάνωνε ἡ νίκη! . . .

« . . . Ὅσον διὰ τὰ περὶ τὴν μνηστήν, οὐ φροντίσεις . . . Οὐδὲν περὶ ὀρέξεως σοῦ πέφτει τὸν λόγον . . . Μόνον περὶ διὰ ἠθικὴ ἀποθαίνουμεν τὸ ὁποῖον νὰ πορπατᾶμε στὴν ἀνθρωπότη προπεύμενα . . . Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν . . . πὸν λέει ὁ ἀρχαῖος σοφός . . . Τὰ ἀποδέλοιπα οὐδὲν παίζει ρόλον . . . ».

— Μωρὴ Κατερίνα μωρὴ ἠη! οὐρλιαξε πάλι ἡ Κυρὰ - Βγενιὰ ἀπ' τὸ παράθυρο . . . Τὸν νταβὰ μωρὴ ἠη! . . . Ἔλα νὰ πᾶς τὸν νταβὰ α! Ἔλα ποῦ νὰ σὲ φέρουνε κρύα! . . .

— Δὲν πάου σοῦ λέου . . . ου . . . ου! . . . ἀκούστηκε τότε ἡ ἀγοροκοριτσιστικὴ φωνὴ κι' αὐτουνης . . . Δὲν πάου ὀ — χίιιιι! . . .

Νὰ πάει; Καλὲ ἄντες! Ἰσα - ἴσα τώρα αὐτὴ σκότωνε ἓνα Τοῦρκο ἐκειδὰ μ' ἐκεῖνο τῆς τὸ καλαμένιο σπαθάκι. Τὸν εἶχε ξεκοιλιάσει και τίναζε αὐτὸς κατὰ γῆς τὰ ποδάρια! . . .

— Ἀχ σερνικοθήλυκια! . . . κακοπαθιόταν ἡ μάνα . . . Ἀχ λυσσασμένο κοψίδι! . . .

Ὅμως αὐτὴ τὸ χαβά τῆς. Μελισσολόι τὸ παιδομάζωμα, βούιζε! Ἀκριβῶς τώρα — μετὰ τὸ συντριμμὸ τῶν ὀχτρῶν! . . . — θὰ παίζαν οὐλα μαζί «τὰ σκαμνάκια». Καταγραμμὴ, — ἐκειδὰ μὲς στὸ τρίστρατο — πλάι στὸ γραφικὸ περιγιάλι — θᾶσουφταν κολοτουρωτὰ στὴν ἀπόσταση στηρίζοντας στὰ γόνατά τους τὰ χέρια. Τότε, ὁ πρῶτος ἀπὸ τῆς μιὰ μεριά τῆς παρατάξης, θᾶπερνε ἀντρειομένη μιὰ φόρα. Ὑστερα, ὀρμόντας — μὲ στὸν ἀέρα ἓνα πήδημα — κι' ἀκουμπῶντας στὶς πλάτες τοῦ πρώτου τὰ χέρια, θὰ πήδαε ὀλους καταγραμμὴ, μὲ τὰ πόδια του, σὰν ἀνοιχτὰ φτερά, στὸν ἀέρα. Τότε, τῆς Κατερίνας — ἕπομονητικὰ σκυμένης τουρλόκολα . . . και ὕστερα πὸν μὲ τῆς σειρά τῆς κι' αὐτὴ, θὰ πηδοῦσε — θὰ φείνονταν τὸ βρακὶ ὡς τῆς μέση τῆς και θᾶστραφταν τὰ κρεατὰ τῆς στὸν ἥλιο! . . . Καὶ τότε θὰ ξαναφαίνονταν στὸ παράθυρο ἡ μάνα τῆς τραβόντας τὰ μάγουλά τῆς στὰ χέρια . . . Πωπῶ ω ω παληοθήλυκο! . . . πωπῶ ω ω ξεσκισμένη! . . .

Ὁ Σουρούλης σταυρώθηκε. Ξεκούμπωσε νευρικὰ τὸ σακάκι του και φάνηκαν τοῦ ζωνarioῦ του οἱ δίπλες. Μιὰ πίπα κεχιμπασὶ χοντρομούτσουνη ἔξεχε σὰν νάταν χέρι, ἀποκεῖθες . . . Διάλοιο! . . . π' ἀνάθεμα τοὺς γονιούς σας! . . . Δὲν πάτε παρακάτω μωρέ; . . . Καὶ τράβηξε μιὰ ταμπακέρα ἀπ' τὴν τσέπα . . . Κ ρ ὶ α - κ ρ ὶ α κ! . . . ἓνα μουτουλάκι και πετάχτηκε σὰν νάτανε ζωντανὸ ψαράκι ἓνα τσιγάρο! . . . Ἦταν κατιτίς ὀπως θάμα! . . . Ἀ - χα! . . . και τὸ ἄναψε . . . Σιχτιρ αὐτοὶ οἱ μουῖοι! . . . Κι' εἶχε νὰ περισυλλέξει τίς γνώμες του περὶ διὰ τὸ συνοικέσιο «τὸ ὕ ἄ λ λ ο υ τοῦ ἀδερφοῦ του,

μαθές . . . Αὐτουνοῦ, πὸν ἀντὶς ζωνάρι στὴ μέση του, κρέμαε τὰ παντελόνια μὲ ράντες! . . . Κι' ἦταν «κύριος» μὲ παπιγιόν και «ὑπόδειγμα» πᾶσα προτερημά του και τρόπου. Γιὰ τοὺς γονιούς τους, ἦταν ἐκειδὸς «ὁ υἱός», ἐνῶ ἐλόγου του ἦταν μονάχα «ὁ Ἀντώνης». Ἀντώνη, αὐτὸν ἡ νουὰ του τὸν βάφτισε, Ἀντώνη τὸν ὀνομάτιζ' ὁ κόσμος. Καὶ μόνο μιὰ βολὰ ἀγαπησιάρικα τὸν εἶπε ἡ γκόμενά του «Ἀντωνία! . . .» «Ἀ ν τ ω ν ἰ τ σ α μ ο υ! . . .» ἀπ' τὸ παρεθυράκι τῆς τοῦκαμε στέλλοντάς του κι' ἓνα σκαστὸ φιλὶ μὲ τὸ χέρι. Μὰ αὐτόν, τὶ τὸν ἤθελες! Ὡς τ' ἀσπράδι τῶν ὀματιῶν του κοκίνισε και τοῦρθε ὁ οὔρανὸς στὸ κεφάλι . . . Ὡς . . . Μ ω ρ ἦ! . . . μ ἦ ν τ ε ρ λ ἄ θ ἠ κ ε ς ; »

Νὰ τώρα κι' «ὁ ἄλλος». Ἐκειδὸς, ἦταν σαββατογεννημένος γλυκόαιμος, και γίνηκε Κοκὸς ἀπὸ Κώστας! Ψαλίδισε και τὸ μουστάκι του ὁ ἄτιμος, και τὸν ἔκαμε νὰ μὴν ἔχει μουτρα γιὰ κόσμο . . . Καὶ γίνηκε ἔτσι πιότερο ἐνάρετος, «εὐὐπόληπτον μέλος τῆς κοινωνίας» πὸν λένε . . . Πανάθεμα τὸ κεφάλι του, ἔκαμε τὸ Σουρουπέικο ρεζῆλι . . . Ἀκοῦς ἐκεὶ νὰ τὸν ἐκθέτη ὁ ἄτιμος!

Τοῦ κάκου τοῦχε τρίξει τὰ δόντια κι' αὐτὸς και τοῦπε πὸς ὀλ' αὐτὰ τὰ φέρνει βαρέον . . . Ἐκειδὸς τὸν ἀποκάλεσε Ἀπόλων¹⁾ «Εἶσαι ἓνα πρόβατο ἀπόλων . . .» τ' ἀπάντησε ὡς εἶδος ἀρχαῖο ρητὸ τοῦ Ὀλύμπου! Ἐπέμβηκε και «ἡ γρηὰ» ἀναμετάξυ τους και πήρε τὰ δίκχη «τοῦ ἄλλου». Ἡ θέση του — λέει — ἡ κοινωνικὰ τὸ ἀπαίτιζε νὰ εἶναι περιδιατούτου ἐν τάξει!

— Νὰ βάλει ξούρα στὸ ἔμβολον²⁾ περὶ ἀντρικότη τοῦ κόμου; ; ;

— Εἶναι περὶ πρόδος πάντοτε . . . Τὰ καλλίτερα προσωπατα φέρε εἶπει, ἔκανε τῆς μοδὸς ἀνευ μύσταξ!

Τὶ νᾶκανε κι' ὁ Ἀντώνης; Μώρωσε. Ποῦ νὰ τᾶβγαζε στὰ ἐπισημονικὰ τοῦτα, πέρα; Ἔως τῆς τρίτη τοῦ δημοτικῦ αὐτὸς ἔφτασε. Βλέπεις ἡ γρηὰ - ντουνοῦ εἶχε δάσκαλο και λέγειν στὰ περιδιαγραμμάτων «τὸν ἄλλον». Ὀμοῦ μαζί «τὸ Φικτὸν λάθος» και «τῆς Γενοβέφα» διαβάζανε, τὸ ὁποῖον οὐκ εὐλογεῖται τὸ κρῖμα . . . Ὁ Κύριος ἦταν Πανδ - ὀρα³⁾ και πλήρωσε κατὰ τὰ ἔργατά του τὸν πάσα . . .

Μώρωσε τολοιπὸν και ξεπόρτισε. Ἀς πάει — λέει — και δαῦτο, μαζί μὲ τίς μυρουδιές στὶς ἀφέλειες . . . «Βρὲ σὺ μωχο-

1) Φαίνεται πὸς «πρόβατον ἀπολωλὸς» θὰ τὸν εἶπε.

2) = Σύμβολον.

3) = Θέλει νὰ πεῖ «πάνθ' ὀρα».

κυρία μᾶς ἔγινες κι' ἀλείβεται μαστιχονέρι καὶ μέντες; Χάθηκε ἡ μαντέκα βρὲ κύριος; Οὐ νὰ μούχαθεις γαῖδαρε! . . .»

Ὅμως τί; ἡ γρηά, τὸν καμάρωνε. Γιατ' ἦταν «πολίτης νομοταγὲς» ὅπως ἔλεγε καὶ τοῦβγάζαν τὸ καπέλο ἔως κάτω. Δὲν ξόδευε ἐκείδς στὰ νταβαδάκια τὰ ὄβολα, οὔδε γιὰ ντουζένια τοῦ μπουζουκιοῦ τις δεκάρες... Ποῦ μὲ δαῦτο ὀλοημερίς τσουγκρανίζοντας, τοὺς εἶχε ἀσηκώσει τὰ συλλοϊκά τους τῶν δόλιω. . . Ποῦ στάχτη καὶ μπούρμπερη . . . «Ὁ ἄλλος», τὰ μιστὰ του τ' ἀπίθωνε στὴν ποδιά τῆς σεβαστῆς του τῆς μῆτερ. . . Παρέα καὶ γιαρεδάκι δὲν ἤξερε. Μὲ τις κότες κοιμόταν. Κι' ἤξερε πῶς, μπρὸς στὶς Κυρίες αὐτὸς νὰ κάνει ὑποκλίσεις καὶ πῶς νὰ λέει τὸ φχαριστῶ του-μιρζί. . . Καὶ πῶς ν' ἀραδιάζει κάμ στιχάκια περίφημα, σὲ τίποτις «παρηγοριῆς» ἢ βαφτίσια;

« . . . Εἰς φρικώδεις μαύρας νύκτας
ἐν σιγῇ τῆς ἠφελίου,
ἀντικρὸν κοιμητηρίου
νέος ἐμπαθῆς θρηνεῖ. . . »

Καὶ κοκκίνιζε σὰν νᾶταν κορίτσι ὡς μίλειε. . .

Νερὸ ἔπινε στ' ὄνομά του κι' ἡ μῆτερ μας, παροιμία τὸν εἶχαν καὶ ἀρχαῖο σπητὸν οἱ γείτονοι. . . «Μὰ τὸν Κοκὸ τῆς Σουρούπενας! . . .» Νὰ σοῦ ζήσει Κερα-Βεργενία, τῆς φχιόντουσαν καί: ποῦ φτοῦ του νὰ μὴν τῆς ἀβασκαθεῖ τέτοιος παῖδος! . . .

— .. Φχαριστῶ, . . φχαριστῶ! . . . τς ἀποκρίνονταν. . . Ὁ,τι ἀποθυμᾷ ἡ καρδιά σας. . .

Ὅσο γιὰ ἐλόγου του; ἄστα! . . . Ἄλλοῦ τζάνεμ' βρέχει. . . Δὲν εἶχ' ἐτοῦτος τις χάρες φτουνοῦ, δὲν ἦταν ὁ σιτευτὸς μόσκος, ποῦ λένε. Αὐτὸς, οὐλο καὶ μὲ τοῦ παρσινέβελους τὸλεγε, ἐκεῖ στὸ ταβερνάκι τοῦ Πάτα. . . «. . . Ἄ μ ἄ ν ἄ ρ ε φ ἄ κ ι! . . .» Ὅμοιος-ὁμοίους, καταποῦ ἔλεγε περιδιαγραμμάτων ὁ Κοκός. . . Κι' ἡ κοπριά στὰ λάχανα. . . ὡς ἀποτελείωνε κι' ἡ σεβαστή του ἡ μῆτερ. . . Ὁ,τι μάζωνε ἀπ' τὴ λοταρία ἢ ἀπ' τὸ τρόχισμα τῶν ψαλιδιῶνε στὴ γύρα, στοῦ Πάτα, ἐκεῖ, μὲ τὸ μπαγλαμαδάκι τὰ μάσαε! Καὶ μεζεδάκι ποτὲς δὲν τ' ἀπόλειπε. Κόκορα «παπαγιαχνί» ἢ νταβὰ πασοκέφαλο σκορδοριγανολεμονάτο στὸ φούρνο. Καὶ ἄσε καὶ τ' ἄλλα. Εἰρωπαϊκά ποντίκια¹⁾ ποῦ καὶ ποῦ ἢ λολοὺς καὶ κάπου κάπου καὶ κότα-γαλίνα²⁾ μὲ μούτσους. . . Αὐτὰ

1) ἀλληγορικά: τὰ κουνέλια.

2) = ἡ θαλάσσια χελώνα.

εἶν' τὰ ὠραῖα μας! . Κι' ὅταν γύρα τους, γίνουσαν ὄλα γλυκὰ καὶ πασίχαρα, τῶσκαζε καὶ τὸ σουρούτικο—θάμα:

« . . . Ἄντε ἄσπρα μούρα
μαῦρα μου-ου οὐ-ρα
ἄντε μᾶς τὴν ἔσκασες
χαμού-ουρα

Τὰ μάθαινε ταῦτα ὁ Κοκός καὶ ξέσκιζε τὰ τίμιά του ρούχα μπρὸς σ' ὄλους. . . Αἰσχος! . . . «. . . Ἡμουν—τὰ σκέφτονταν κατὰ ποῦ κείνος τοῦ τᾶψελνε—ἦμουν τὸ σίγμα¹⁾ τῆς οἰκογένειας γώ, ὁ μέγας καὶ μὸς τῆς σεβαστῆς του τῆς μῆτερ. . . Οὐδὲν ἱερεὺς ἢ σχολεῖον περὶ οἰκογένεια εἶχον. . . Περὶ πατρὶς καὶ περὶ ἀνθρωπότη, οὐδέτερον τὴν εὐθειαν ὁδὸν πορπατοῦσα. . . Ἡμουν κοντολογῆς του, χαλίσικος, ποῦ λέει καὶ τὸ Βαγγέλιο: Ἄπόλων! . . . » Ναί, σκεδὸν ἀπόζω τᾶμαθε νὰ τὰ λέει κι' αὐτὸς, ὅς τοῦ τᾶλεγε.

II

Κι' ἦτανε σοβαρὴ τούτη ἡ ὑπόθεση. . . Ὁ Κοκός, θὰ παντρεύονταν μιὰ πρωτενουσιάνα κοκώνα! . . . Οἱ λόγοι, εἶχαν κι' ὄλας δοθεῖ καὶ φορεθῆκαν κι' οἱ βέρες. . . Ὁ ἀδερφός, πρὶν νὰ δώσει τὸ λόγο του τὸν ἀρώτησε σὰν μεγαλύτερο ποῦ ἦταν. Τὸ ἔκαμε ἀπὸ οἰκογενειακὴ ἀναθοροφή—ὡς τοῦ ξήγησε—τὸ ὁποῖον ἢ τάξη. . . Ἡσαῦ, τὸ πρωτοτόκιον, ἔγραφεν ἢ Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία. . . Τὸ ὁποῖον προσκυνοῦμεν τὸ ἅγιον καὶ ἱερὰν διαθήκην. . . Καὶ Κύριος εὐλογῆσαι τὴν ἄμπελον! . . .

Κι' ἔφυγε μὲ ἀναπαμένη τὴν τίμια καὶ ἀδερφικὴ συνείδησή του. Τράβηξε κατὰ τὸ σταθμὸ καὶ σαλτάρισε μοσχοπασαλειμμένος στὸ τραῖνο. . . Ἡ εὐχὴ τῆς σεβαστῆς μῆτερ, μαζί του. . .

Ὁ Ἀντώνης ἀπόμεινε, συγκινημένος στὸν τόπο. Δὲν εἶχε προφτάξει μῆτε λέξη νὰ πεῖ ποῦ ὁ ἀδερφός εἶχε φύγει. Ἐκεῖνο τὸ πρωτοτόκιον πούγραφε ἢ Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, τοῦχε σταθεῖ ὁ γλωσσοδέτης του.

Ζύγωσε τολοιπὸν κι' αὐτὸς τὴ γρηά, καὶ τῆς μίλησε μὲ φρονομότη καὶ σέβας. . . Κι' αὐτὴ τοῦ ξηγήθηκε.

. . . Ὁ Θεὸς εὐλογῆσαι τὴν ἄμπελον καὶ περὶ διὰ ἠθικὴ, οὐδὲ λόγος. . . Κοπέλα ἀπὸ τὸν κόρφο τῆς μάνας της, μανταμαζέλα μὲ δόξα. . . Εἶχε μπαμπὰ μαγαζάτορα καὶ ἀδερφὸ μαιευτῆρα! . . .

Τὸ ὁποῖον πήγαινε νὰ πεῖ πὼς μαμὴ ἦτανε ἀρεφάκι ὁ ἐρίφης!

1) = τὸ σίγμα.

— Μαμή; !.. Κι' είναι άντρας; τὴν ἀρωτάει σὰ χαζός.
— Ἄκου λέει; !.. Τὸ σήμερον τὸ ἐπιστημονικὸν εἶναι πρόο-
δον ἄνευ γυναικῶν μαμηδες!

— Μπρὲ τί λές;
— Ναί, ναί, ναί!.. Τὸ διαλαμβάνει καὶ τῆς ἐφημερίς βρὲ
παιδί.

— Κι' ἢ Κυρά;
— Χρυσοχέρα, διανουμένη, κοκώνα!.. Καὶ χαῦδευτικά γυρ-
νόνας σ' αὐτόν: Εἶναι καὶ Ζουβραζέτα!.. τοῦ λέει...

— Δηλαδή;
— Τὸ ὁποῖον περὶ πρόοδος πάντα... Αἱ γυναὶ μὴν εἶναι
ζῶα καὶ τοῦβλον, ὡς οἱ Τοῦρκοι ποὺ λέει φερωντζὲ καὶ ἐν χαρέ-
μια τοῦ Μπέη!.. Κατάλαβες τώρα παιδί μου Ἀντώνη;

Ἄν κατάλαβε; Ἄκου λέει καὶ πολὺ... Κατάλαβε πὼς εἶχε
λάκο ἢ φάβα!..

Κι' ὁ Ἀντώνης ξεπόρτισε. Δὲν ἔβγαλε λέξη ἀπ' τὸ στόμα του
μὰ τοῦχαν μπεῖ τώρα ψύλλοι στ' ἀφτιά του... Ζουβραζέτα!..
Ἄχ τί ἔλεγε; Μὴν τῆς γρηακουτάλας τῆς στρίψαν; Καὶ ἡ μαρ-
μάγκα τὸν δάγκωσε... Μπρὲ, μπρὲ, μπρὲ!.. ναί τώρα θυμό-
ταν. Μπρὲ δὲ θὲς νᾶν' ἀπ' αὐτὲς ποὺ ζητᾶν ψήφο οἱ κατσίκες;
Ποὺ νὰ γίνονται λέει βουλευτίνες καὶ πάρεδρες καταποῦ εἶναι
κι' οἱ άντρας; Χά!.. κούφια κι' ἄπιαστα!..

Καὶ οἱ στίχοι κάποιας παληᾶς λησμονημένης στροφῆς ἀρχι-
σαν νὰ φτεροκοπᾶν στὸ μυαλό του...

«... Ἐγὼ εἶμαι ἡ νέα γυναῖκα
ποὺ θὰ ψηφίσω
καὶ θὰ καπνίσω!..
Ἡ κάθε μιά μας ἀξίζει γιὰ δέκα
δὲν δίνω γι' άντρες
ἔναν παρὰ!..»

Μὰ ποὺ κατογκαιρονάχε ὁ χαλντούπαρος!.. μὰ ποὺ τρομά-
ρα νὰ τοῦρθεῖ τοῦ μάπα!.. Ἄααα!.. οὔλα κι' οὔλα, αὐτὸ πιά
δὲ γίνονταν. Σὰ θέλει νὰ γίνῃ αὐτὸς μασκαρᾶς τῶν σκυλιῶν ἄς
ἄλλαξε τ' ὄνομά του ὁ γελοῖος... Ἄς τ' ἄλλαξε νὰ μὴν τὸν λέ-
γαν Σουρούπη. Ἄαα οὔλα κι' οὔλα!... Ἡσαῦ τὸ πρωτοτόκιον
ἦταν αὐτὸς ὡς τὸ ἅγιον καὶ ἱερὸν—λέει—ψαλτῆρι... Ἰακὼβ
ὑπακούσιον ἀντὶ πινακίου φακῆς...

Καὶ πήρε τὴν ἀπόφασή του ἄλικο.

Ναί, θὰ πῆγαινε!

Θὰ κίναγε νὰ πὰ νὰ τὴν εὔρει τὴ σκρόφα.

Μωρὴ χαμούρα, σαποῦ; Σὰ ποῦ τὴν πᾶς τὴν κλάρα κου-
φάλα; Σιχτὶο καρκαπέ, καρπούτανε, ποὺ θᾶμπαινες στὸ Σου-
ρουπέικο-κονάκι... Ἄμ δέ... γιὰ ἰδὲς μοῦτρα!.. Γιὰ ἰδὲς
μοῦτρα ποὺ νὰ τὰ ποῦμε Σουρούπενα!..

Συγγυρίστηκε τοιοῖπὸν καὶ ξεκίνησε. Φρεσκάρισε προσεχτικά
τὸ καβούρι του καὶ φόρεσε τὰ κουμπωτά του παπούτσα. Σπάγκο
ἐρυθρό, τὸ γραβατάκι τουμίλαγε! Σοβαρά, νοικοκυρίστικα πράμ-
ματα. Τὸ σακάκι του, ὡς τὴ μέση κοντὸ καταποῦ τ' ἀπαιτοῦσε
ἢ τιμὴ του... Καὶ μὲ τὰ χέρια μακρὰ ἀπ' τὰ πλευρὰ—κατὰ
πὼς εἶναι οἱ πυγμαχοί—τράβηξε κατὰ τὸ σταθμὸ μὲ στὸ χέρι
του, τὴν κερχιμπαρὶ του κλαπάκλα... 1) Πράγματα περιποιη-
μένα, προπεύμενα μὲ τὴν τιμὴ καὶ τὴν τάξη. Φτάνοντας στὴν
Ἀθήνα, θὰ πάγαινε καταπρῶτο σὲ κἀναν καφενὲ νὰ φομαρῆ...
ἔναν γιαβάσικο περικαλῶ περσικόν! Καὶ κατόπι θὰ πάγαινε.
Θὰ χαμήλωνε τὸ μπόρ τοῦ καβουριοῦ του καὶ θᾶκρουε μετὰ δια-
σεβασμάτου τὴν πόρτα.

— Περικαλῶ ποιὸν ζητᾶτε;

Τότε θὰ μίλειε. Θὰ ζήτηε ταπεινὰ καὶ προπεύμενα: τὴν δε-
σποινὴς Μύγια Κάμπα... Ὁμορφα πράγματα!..

III

Κ' ἔσ' ἔγινε! Μὰ τί ἀκριβῶς νὰ συνέβηκε μὲ τὸ συναπάν-
τημά του ἐκεικάτω;

Μυστήριو!..

Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι γύρισε στὴ Χαλκίδα ὕστερα ἀπὸ τρεῖς-
τέσσαρες μέρες. Πάταε κι' ἡ κλαπάκλα του ἐβρόντα. Ταμπακέρα
μυστήρια κείτονταν τώρα στὴν τσέπα του, ποὺ πέταε—σὰν νὰ
ἦτανε διάλογος—τὸ τσιγάρο ἀτῆ της! Σὰ θάμα ἦταν κατιτὶς καὶ
σ' ἀντίθαμα ν' ἀνοίγει; καὶ—τᾶκ-τσάκ!..—νὰ πετιέται. Οἱ
κιερατάδες, οἱ Βρωπαῖοι, αὐτοί, τί σοῦ φχιάχνουνε γιὰ νὰ γδέ-
νουν τὸν κόσμον... Ἐναν θάνατον μόνον ἀκόμα δὲν ἔβρυνε!..

Κι' ἦταν αὐτό, δῶρο τῆς νύφης!..

Κι' αὐτὸ καὶ δυὸ ἄλλα.

Τὸνα ἦταν ἕνα γελέκι σταυρωτό, ὀλοστόφινον, μὲ τρεῖς ζυγιές
κουμπάκια πανένια. Τὸχε ράφει ἢ ἴδια γιὰ χάρη του καὶ τοῦβαλε
καὶ στὸ πάνω τσεπάκι μολύβι.

Καὶ τ' ἄλλο ἦταν μιὰ πίπα.

Μιὰ πίπα βιδωτῆ, ἀργελετζίδικη, σωστό—μὰ τὸ ψωμί—τε-
φαρίκι. Κερχιμπαρίνον καὶ χοντρὸ ἔχε πιστόμιον κι' ἀσημένιον τὸ
κανουλωτό της συρίγγι. Ψάρια καὶ χμιαρικά θεριά ἦσαν σκαλι-

1) = Τὸ κομπολόι.

σμένα στ' ἀσήμια της, με ἀψηλά της δυὸ—πὸν ἄλληλοφιλόσαν—τριγῶνες... Καὶ καταμάκρος—ἔτσι πὸν νὰ τὸ διαβάξεις ἀνόκλητα—ἔγραφε με ζωγραφιστὰ ψηφία ἓνα ἀρχαῖο: «Τῷ ἀγαπητῷ ἀνδραδελφῷ μου Ἀντωνίῳ, εἰς ἀνάμνησιν—ἡ νύμφη του Μύγια» Τὸ ὁποῖον πάγαινε νὰ πεῖ—ὡς ἔξηγησε σὴν παρέα ψὲ βράδυ ὁ Ἀντώνης—τὸ ὁποῖον πάει νὰ πεῖ: στὸν κουνιάδο της Ἔτσι λέγεται περιδιαγραμμάτου «ἀντράδελφος». Γιατὶ πολὺ ἦταν γραμματιζούμεν' ἡ νύφη του κι' ἤξερε οὔλα τὰ ρητὰ τοῦ Σολωμόντα ἀπόξω. Λόγον χάρη «... Ὁ σὺ μισᾶς ἕτερον μὴν κάνεις». Καὶ πολὺ - πολὺ λογικά. Πῶς—περικαλοῦσε—θὰ κάνεις συνέταιρον, ἄνθρωπο πὸν σοῦχει πρήξει τὸ σκότι; Κι', ἄλλα, κι' ἄλλα, περὶ πρόσδος πάντοτε... Ὅπως τὸ περὶ δικαιομάτου τῶν γύναι... Τὸ ὁποῖον αἱ γυναῖκαι νὰ ἔχωσι καὶ νὰ μὴν εἶναι ζῶον καὶ τοῦβλον; Περικαλοῦσε, εἶσαι ὁμορφος; Καὶ—περικαλοῦσε—γιατὶ οἱ Τοῦρκοι νὰ προαιροῦν φερεντζὲ καὶ ἐν χαρῆμια ὁ Μπέης; Πῶς;

Κι' ἔκλινε σημαντικὰ τῶνα μάτι. Ἦταν ἔτσι σὰν ν' ἄλεγε: τὰ γλέπετε ἢ ἀνωτερότη τί κάνει;

Καὶ ἡ παρέα ἐνοοῦσε!... Πολὺ - πολὺ λογικά. Μόνον τὸ περὶ διὰ ἠθικὴ εἶν' ἐν τάξει;

— Ἐν τάξει λέει; Σὰν τ' ἄγια ξεφτέρουγα!...

— Ἐβίβα τολοιπὸς κι' ἄς μὴ φέξει.

— Καὶ στὰ δικά σας οἱ ἀνύφευτοι.

— Ἀμήν!...

— Ἀμήν!...

— Ἀμήν!...

Καὶ ἡ ρετσίνα κυλοῦσε. Ροσόλι καὶ ρεβανὶ ἔσταζε τοῦ πάσα ἓνα ἡ γνώμη του, στὰ ἐγκάρδια ἔμπαινε ἡ νοστιμάδα τῆς τσίκαν. Ζεστή μαρίδα καὶ τραγανὸ σικοτάκι... Σὰν τ' ἀψηλά βονὰ ἄς τοῦ ζοῦσαν τὰ νεῖοπαντρεία, σὰν τὰ δέντρα τὰ καρπερὰ νάχει ἀπόγονοι, τὸ ταῖρι... Καὶ σ' ἀνηψούδια σου Ἀντώνη τους...

Καὶ κρούοντας οὔλοι μαζί, με ἴδιο τέμπο τις φοῦχτες τους, τραγοῦδαγαν με πρίμο—δρθὸν—τὸν Σουρούπη.

«... Τὸ γιελεκάκι πὸν φορεῖς
ἐγὼ σὶδχω ραμμένο,
μὲ λίκρες καὶ μὲ βάσανα
σοῦ τῶχω ἀγορασμένο...»

Κι' ὅταν, με τὴν ὀκὰ πάλι γιομάτη σίγωσε ὁ Πάτας δὲν κά-

θισε, παρὰ ἄρχισε σγουφτὸς πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια ὀλῶνε:

«... Ἀντε τὸ μαλώνω, τὸ μαλώνω
κι' ὕστερα τὸ μετανοιώνω...

Ἀντε τὸ μικρὸ μου
ἄντε τὸ μωρὸ μου...

— Μωρὴ η η!... μωρὴ Κατερίνα ξανακούστηκε ἡ στριγγλιὰ φωνὴ τῆς «κουμπάρας»... Μωρὴ, ἔλα νὰ πᾶς τὸν νταβάαα!...

Νὰ πάει; Καλὲ ἄντες!... Ἴσα-ἴσα τώρα εἶχαν γίνεи ἐκειδὰ δύο παρτάξες καὶ κάνανε κατὰ μέτωπο ντάκλες!... Μπροσπάταε ὁ πρῶτος στίχος, χορευτικὰ κάτι βήματα καὶ τραγοῦδαε καταπρόσωπο τ' ἄλλου:

«... Ἐνα λεπτὸ κρεμῦδι
γκέο, γκέο, γκέο.

Κι' ἀμέσως πISOπατόντας στὴ θέση του, με τὸν ἴδιο ρυθμὸ κι' ἴδιο βῆμα:

«... Ἐνα λεπτὸ κρεμῦδι
φράνκε - φρανκέο...»

Τότε ἄρχισε ὁ ἄλλος στίχος ἀπέναντι, πατόντας μπρὸς - πίσω τὸ βῆμα. Κι' ὁ ρυθμὸς φιεροκόπαε.

«... Παντρεύουμε τὸ Γιῶργο
γκέο, γκέο, γκέο,
παντρεύουμε τὸ Γιῶργο
φράνκε - φρανκέο...»

— Ἀσααα!... σερνικοθήλυκια!... Δὲ θάρθεις μωρὴ πὸν νὰ σὲ φέρουν σὴν τάβλα;!

Ὁ Σουρούπης, μπαῖλτισε... Μπὰ πὸν πανάθεμα τοὺς γονέους τους!... Μπὰ πὸν κακογκαιρονάχουν οἱ μούλοι!...

Καὶ τινάχτηκε ὀλόρθος. Τοῦ εἶχαν ἀσηκῶσει τὸ νοῦ τοῦτ' τὰ σπάρματα... Τοῦχαν πρῖξει τὸ σικότι τ' ἀνθρώπου... Σι-

1) =Ρυθμικὲς κινήσεις.

χτρού. . . Και ξεκίνησε. Ὁ Εὐβοϊκὸς πλάι χόρευε καὶ κλουμπάκιζε—
 τρελλό—τὸ κῦμα στὸν ὄχτο. Πουλάκι περιπαθητικὸ ἢ ψυχούλα
 του πέταξε πρὸς τὴ χρυσή του τὴ νύφη. . . Κάτω ἐκεῖ στὴν πρω-
 τεύουσα—στὴν κερατοχώρα τ' κιερατὰ μωρ' ἐκείνη—ἕνας . . . σὰν
 Ἐγγλέζος, τὸν πρόσταξε νὰ πορπατάει «στὰ καρφάκια». . .
 «. . . Ἀπ' τὸ διάδρομο κύριε. . .». Δὲν ἔμοιαζε ντίπ χωροφύλακα.
 Φόραε ἄσπρα γάντια στὰ χέρια του καὶ στὸ κεφάλι μιὰ χύτρα! .
 Ὁ Ἀντώνης ὑποτάχθηκε ἀσύνειδα, μὴν ξέροντας τί ἐπιστημονι-
 κὸν νᾶν' κί' ἐτοῦτο! . Ἐκεῖνο τὸ ἐπιστημονικὸν—ποῦνταν πρόο-
 δον. . .» θυμήθηκε πού τοῦχε εἰπομένο ἢ γρηά του. Καὶ πέρασε
 πρὸς τὸ πεζοδρόμι ὑπάκουα. Ποῦ νᾶξερε πὼς ρωμηὸς ἦταν αὐ-
 τὸς κί' ἦταν πόλισμαν, χωροφύλακας παναιπει τῆς εὐγένειας! .
 «. . . Ρε μπάτσε! . . .» θὰ τοῦλεγε. . .

Καὶ τραβήξε τὴν ταμπακέρα ἀπ' τὴν τσέπα. Τροκ-τροκ!
 καὶ ἴσπιασε ἕνα τσιγάρο στὸ πίτουρο, σὰν διαβολάκι ἀπ' τ'
 ἀφτί του!

«. . . Τοῦ δίνουμε τὴ Ρήγα,
 γκέο, γκέο, γκέο,
 τοῦ δίνουμε τὴ Ρήγα,
 φράνκε-φρανκέο . . .»

Τὸν ἔφτανε τὸ φτερωτὸ μοτίβο, κεῖ σὰν μὲς σ' ὄνειρο, θολὸ
 ἀπὸ μακρυνάθε σὰν πλάνη.

Ὁ Σουρούλης φτερονίστηκε καὶ τάχυνε τὰ βήματά του, στὸ
 μάκρος. Ἔλα Χριστέ καὶ Παναγιά πὼς τοῦρχονταν ἐκεῖ τὸ γιε-
 λεκάκι του—θάμα! . . . Κί' ἀναθυμήθηκε τὴ σκηνὴ πού γνωρί-
 στηκε μὲ τὴν ὑπέροχη Μύγια. Τὸν ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιὰ καὶ τὸν
 ἔφερε, λὲς σηκωτὸν μὲς στὸ σπίτι. . . Τὸν κάθισε σὲ μιὰ καρέ-
 κλα κί' ἀρχίνησε νὰ κελαϊδαίει σὰν ἀηδόνα! . . . Αὐτὸς ἦταν «ὁ
 κύριος Ἀντώνης» λοιπόν, τὸ πιὸ καλὸ παιδί τῆς Χαλκίδας; Ὁ
 Ἀντώνης ὁ θαμαστός, ὁ περήφανος, ὁ λεοντόκαρδος καὶ τιμη-
 μένος Σουρούλης; Ὅστε εἶχε τοιαύτην τιμὴν νὰ διαομιλεῖ μετα-
 ταῦτον; Ὡ ταμπουρά καὶ ὦ μοῦρα!)! . . . Ἡ φήμη του εἶχε προ-
 ἔλθει φτεφτερόεσον ὡς ὑπερμάχον περὶ πρόοδος τῶν γύναι! . . .
 Τὸ κόμμα τῶν Ζουβραζετῶν εἰς τιμὴν του. . . Καὶ τὸν ἔβγαλεν
 ἐπιτίμιον μέλον του! . . . Μπράβο! . . .

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ

1) «Ὡ τέμπορα ὦ μόρες» θὰ τοῦ εἶπε, ὡς φαίνεται.

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΚΡΙΤΙΚΟΥ*

Τὸ Μεγάλο Σάββατο ὁ φιλολογικὸς συνεργάτης μιᾶς ἀθηναϊ-
 κῆς ἑφημερίδας ἀνέλαβε νὰ κάνει, ἐπ' ἀφορμῇ μιᾶς κριτικῆς, τὸν
 ἀπολογισμὸ τοῦ ἀγώνα μερικῶν ἀκαδημαϊκῶν διδασκάλων γιὰ
 τὴν ἀναμόρφωση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας.

Ἄν ἔνωσε βαθύτερα σ' αὐτὸ τὸν ἀγώνα τοὺς διδασκάλους,
 πού ἀναφέρει ὁ ἀρθρογράφος, ἢ ἴδια ἀδολη ἐθνικὴ ἀνάγκη ἢ ἂν
 ἀκολούθησαν γιὰ νὰ εὐδοώσουν τὸ σκοπὸ τους ἕνα κοινὸ δρό-
 μον ὅλοι, τὸν πεπατημένον δρόμον τοῦ λογιωτατισμοῦ, ὅπως πι-
 στεύει, καὶ ἂν ἀκόμα ὁ δρόμος τοῦ καθενὸς τους εἶναι κείνος
 πού θὰ ἐπιτρέψει στὸν ἄνθρωπο πάνω σὲ τοῦτο τὸ ἔδαφος νὰ
 φτάσει ξανά ἕναν ἀνώτερον βαθμὸ πνευματικῆς ἐλευθερίας, δὲ
 μᾶς ὑποχρεώνει τίποτα νὰ τὸ ἐξετάσουμε πρόχειρα ἐδῶ.

Οἱ ἀκαδημαϊκοὶ αὐτοὶ διδάσκαλοι ἔχουν κιόλας δώσει στὸ
 ἔθνος ἕνα ἔργο, καὶ τὸ ἔθνος μόνο ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὸ δι-
 καιώμα νὰ ἐκδίδει, γιὰ ὅσους τὸ ὑπρέτησαν, μιὰν ἀμετά-
 κλητὴ ἐτυμηγορία. Ἄν τὸ ὑπρέτησαν ἢ ὑστερόβουλα ἢ ἀνεδα-
 φικᾶ, οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἂν δὲ στάθησαν ἄξιοι νὰ τοῦ δώσουν
 ἕνα πνευματικὸν κόσμον καὶ ἕνα γλωσσικὸ ὄργανον σύμμετρο μὲ
 τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ ἠθικὰ του θεμέλια, δὲν ὑπάρχει τρόπος ν' ἀπο-
 φύγουν τὴ δικαιοσύνην του, τὴ μόνη πού ἔχει ἐξουσία νὰ συν-
 ταφιάζει καὶ τὸν ἀγώνα καὶ τὴ μνήμη ἑνὸς πνευματικοῦ ἀνδρὸς
 μαζί μὲ τὸ θόρυβον ὄλων ἐκείνων πού τελάλησαν ἢ διέσυραν τ'
 ὄνομά του.

Πρὶν ὅμως ἐκδόσει τὸ ἔθνος τὴν ἐτυμηγορίαν αὐτήν, κάθε
 πνευματικὸς ἄνθρωπος, πού ξανοίγει μὲ τὸ καθαρότερον φῶς τῆς
 δικῆς του πορείας ἕναν κίνδυνον μέσα στὴν πορεία τῶν ἄλλων,
 ἔχει καὶ δικαίωμα καὶ χρέος νὰ προσπαθῆσει ν' ἀποσπάσει τὴς
 λιγοστὲς νέες δυνάμεις πού διαθέτομε ἀπ' τὴν ἐπιρροήν τους.
 Ὅταν ἢ ἐπιρροὴ αὐτὴ εἶναι κιόλας σημαντικὴ, καὶ ὅταν
 ἐκεῖνός πού θέλει νὰ τὴν κλονίσῃ ἐπωμίζεται δημοσίᾳ τὴς εὐθύ-

* Ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς ἀρθρου πού δημοσιεύτηκε στὴν «Πρωτὰ» τῆς
 15/4/44 μὲ τὸν τίτλον «Μορφὲς τοῦ λογιωτατισμοῦ». Ὁ ἀρθρογράφος μ-
 λοῦσε γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Συκουτῆ.

νες, πού επιβάλλει στο δημοτικισμό ή «παρούσα αγωνιστική ώρα», τότε επωμίζεται ένα σημαντικό επίσης χρέος: Να υψώσει τη δημοτική γλώσσα και την ιδέα του δημοτικισμού με το ανάστημά του τόσο, ώστε οι νέοι να μπορούν ν' αντικρύσουν στο ανάστημα αυτό ένα μέτρο πορείας θεμελιωμένο και υψηλό, αλλά κι' ένα μέτρο σύγκρισης ασφαλτο, πού θα τους προδίνει άμεσως τη θολωμένη βλέψη, την «απροσανατόλιστη» σκέψη και την ψυχική «λαιμαργία» των ανέλευθρων οδηγητών τους.

Αν αξιωθεί να το κάνει, τότε κάθε συκοφαντία και κάθε πρόωση έτυμγορία έναντιόν τους θα είναι περιττή, γιατί όλες οι δυνάμεις του έθνους θα τον ακολουθήσουν από μόνες τους. Αν όμως δεν έχει τη δύναμη ν' ανεβάσει με το ανάστημά του τη δημοτική γλώσσα και τον αγώνα του δημοτικισμού πιδ ψηλά από το επίπεδο της ανώφελης χυδαιολογίας των τριόδων, τότε και πάλι καμιά ανεύθυνη κατηγορία έναντιόν ανθρώπων πού σήκωσαν τα τελευταία χρόνια το βάρος της ανώτατης παιδείας του τόπου δε μπορεί να τους αποσπάσει τις νέες δυνάμεις του έθνους και να τις οδηγήσει στο δικό του πλευρό.

Απέναντι στον κίνδυνο πού διαβλέπει ο αρθρογράφος στη διδασκαλία των σημερινών, αυτό θα ήταν το χρέος του.

Όταν όμως η πορεία ενός ανθρώπου έχει τελειωθεί ή τετραματτεί απ' το θάνατο και κείνος πού άφησε πίσω του τα όροσημά της δε μπορεί πιά ούτε με τα νόμιμα μέσα της ακαδημαϊκής διδασκαλίας, ούτε με «ακροβατισμούς», ούτε τέλος με το γόητρο της προσωπικής του παρουσίας να πλανέψει κανέναν νέο και να τον παρασύρει στους κινδύνους της, τότε όποιος ζωντανός έχει να προσφέρει κάτι εδαφικότερο και υψηλότερο με τη δική του παρουσία, μπορεί δίχως θόρυβο να τον αγνοήσει. Όταν πάλι, σάν τον αρθρογράφο, θέλει να διδάξει τους άλλους από τα σφάλματα ενός ανθρώπου, πού βλέπει τόσο στενά δεμένον με ό,τι αποτέλεσε ός τα τώρα την πνευματική δυστυχία του έθνους, οφείλει, αν θέλει ο ίδιος να συνδέσει τη μοίρα του με τη μοίρα του έθνους του ευτυχέστερα, να προσπαθήσει να αποσπάσει από κείνον πού το υπηρέτησε στο παρελθόν ένα μάθος γι' αυτούς πού θα το υπηρέτησουν στο μέλλον: πρέπει λοιπόν να προχωρήσει πέρα από την επιφανειακή και ανεύθυνη μνεία των πραγμάτων στον εσωτερο χώρο της μοίρας τους, όπου και μόνο έχει σημασία για το πνεύμα ή μελέτη τους, και να φέρνει με το λόγο του τον πρωταρχικό όρο κάθε μελέτης: έναν άδολον έρωτα.

Ό έρωας αυτός δε μπορεί παρά να ζητήσει πέρα απ' τις αντιφάσεις και τις αστοχιές μιας πορείας να άγγίξει το θεμέλιό της, για να φτιάσει και πάλι σ' έναν έρωτα πού θα τις άρει

θα τις δικαιώσει. Αν δέν τον εύρει εκεί, τότε θα πρέπει και να προσφέρει μοναχός του στο πνεύμα τη θετική δικαίωση της μελέτης τόσων άμαρτιών. Η άρνηση δε μπορεί ναί για το πνεύμα παρά μια στιγμή της πορείας του και είναι ανάγκη τελικά κάθε γόνιμη μελέτη να επιστρέψει στην πηγή του.

Ό μελετητής πού αντί για τον έρωτα φέρνει μέσα στο λόγο του τη μικρόλογη περιέργεια της άνέραστης ψυχής του, δε μπορεί να πείσει κανένα να μην επιστρέψει προς τη μορφή, πού αυτός δε στάθηκε άξιος να πλησιάσει, και όχι μόνο το γόητρο αυτής της μορφής δε θα μειώσει, αλλά και θ' άφήσει το χρέος στους λίγους νέους φιλολόγους μας να επιστρέψουν στη μορφή αυτή για να εξαντλήσουν τα προβλήματα πού τους κληροδότησε.

Η αδυναμία πολλών φιλολόγων να ξεκαθαρίσουν άνδρικά τη θέση τους όχι μόνο απέναντι σ' έναν άνδρα αλλά και απέναντι σ' όλο το πνευματικό τους παρελθόν, είναι απ' τους χειρότερους λόγους πού κρατούν τις δυνάμεις τους «εν πέδαις». Όσο εξακολουθούμε να κάνουμε θόρυβο γύρω στις πληγές του παρελθόντος, δε μπορούμε παρά να πείσουμε αυτούς πού μας άκοϋν, ότι το δαιμονικό, πού έξορκίζομε, κατοικεί άκόμα το ίδιο μας το πνεύμα. Γιατί το πνεύμα δε γνωρίζει έξωτερικούς έχθρους.

Όπως, όταν με καιρό το έθνος αξιωθεί κάποια πνευματική λευτεριά και κάποια δικαιοσύνη, πάψουν και οι κριτικοί του ν' άντικρίζουν μέσα στο φαινόμενο του λογικιστικού του φάσμα του ψυχικού μαρασμού, και μέσα στο φαινόμενο της ψυχικής λαιμαργίας το φάσμα της αποσύνθεσης, και ίσως δούν στα φαινόμενα αυτά εκδηλώσεις σύμμετρες με την πνευματική άνωριμότητα ενός λαού, πού πολύ άργότερα απ' τους άλλους βρέθηκε άναγκασμένος να διατρέξει κατά το νόμο κάθε ζωής και το στάδιο της παιδικής προσήλωσης στον κόσμο των πατέρων του και το στάδιο του τραγικού προβληματισμού της ήβης. Όπως τότε πληρώσουν φόρο εϋγνωμοσύνης στον άνδρα πού τραγικότερα απ' όλους ενσάρκωσε τοϋτο το τελευταίο στάδιο της πνευματικής ιστορίας του και διακρίνουν ανάμεσα στους άλλους εκείνους πού ψελλίζουν άκόμα από κείνους πού άγωνίζονται να ελευθερώσουν τον έλληνικό λόγο από τας πέδας του.

Όσο όμως δέν κατορθώνομε με το πνευματικό επίπεδο της εργασίας μας και με τον τόνο της συνεργασίας μας να δώσουμε στο έθνος το μέτρο της πνευματικής ελευθερίας, πού άπεργάζονται μονάχα οι άδολοι πνευματικοί άγωνες, και να το υψώσουμε σε ώριμότερο πνευματικό επίπεδο, πρέπει να ξέρομε ότι το έθνος θα πίνει κάθε σταγόνα πού θα του προσφέρει ή τίμια εργασία των διδασκάλων του, απ' όποιο έδαφος κι' αν έχει πηγάσει.

Ἄλλὰ προπαντός δὲν ἐπιτρέπεται σὲ κανένα μας νὰ ξεχνᾷ, ὅτι τὸ ἔθνος αὐτό, πού ὑψωσαν ἀπὸ καιρὸ τώρα οἱ ἀγῶνες οἱ ἠθικοὶ ἄλλων τέκνων του σὲ τέτοιο βαθμὸ ψυχικῆς λευτεριάς καὶ μετριοφροσύνης, δὲ μπορεῖ νὰ ἀνεχτεῖ ποτὲ τὴν αὐθάδεια ἑνὸς ἀνθρώπου πού θὰ προσπαθῆσει νὰ δημιουργήσῃ θόρυβο γύρω στὸ πρόσωπό του ἐν ὀνόματι τῶν ὤρων τοῦ πόνου, πού ἐκεῖνο ξέρεи νὰ ὑποφέρει σιωπηλά.

Τοὺς ἀνθρώπους, πού θὰ μπορέσουν νὰ φέρουν ἐξ ὀνόματος τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ τῆς «παρούσας ἀγωνιστικῆς ὥρας» ἕνα πρόσφορο ἄξιο τῆς γλώσσας του στὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους, τὸ ἔθνος τοὺς περιμένει ἀκόμα.

Δὲν εἶναι ὅμως ἡ δημόσια διαπόμπευση ἑνὸς νεκροῦ τὸ πνευματικὸ πρόσφορο πού θὰ καταδεχτεῖ νὰ πάρῃ ἀπ' τὰ χέρια κανενός μας τὴν παραμονὴ τῆς Ἀνάστασης ὁ ἑλληνικὸς λαός, πού μὲ τὸ παράδειγμα τῶν πρώτων ἀπολογητῶν τῶν ἀγῶνων του μᾶς ἔμαθε μὲ πόσον πόνο, μὲ πόση εὐσέβεια καὶ ταπεινὸσύνη εἶναι ζυμωμένα τὰ πνευματικὰ πρόσφορα πού δέχεται νὰ καταλύσει στὴν ψυχὴ του.

ΑΔ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Σ Τ Α Χ Τ Η

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ὁ σκελετὸς τῆς καλύβας κειτόταν ἀκόμα στὸ ἀκρόδασος: ἕνας θλιβερός σωρός ἀπὸ τσακισμένα ξύλα, ἀπὸ συντριμένες ἐλπίδες, ἀπὸ νικημένα ὄνειρα. Στάθηκε, νὰ τὰ κοιτάζει, χαμένος. Τώρα, τελείωσαν ὅλα: Τὸ θαμπωτικὸ ταξίδι τῶν τελευταίων καλοκαιριῶν τελείωσε πιά, τελείωσε, τελείωσε!

«... Σοῦ λέω πὼς τὸ καρᾶβι χτύπησε πάνω στοὺς βράχους, ἔγινε θρῦψαλα στοὺς ἄξενους βράχους, τὸ περήφανο καρᾶβι μὲ τὰ ὄνειρά μου! Καὶ τοῦτα δῶ τὰ σάπια ξύλα, τὰ βλέπεις; Εἶναι τὰπομεινάκια του, πού ταξιδεύουν ἀκόμα ψηλὰ στὸ κύμα, γιατί δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ βυθιστοῦν! Μοῦ φαίνονται σὰν ἄθραφτοι νεκροί... Χτυπιοῦνται ἀκόμα στὸ ἀκοίμητο κύμα, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μοῦ θυμίζουν...»

Ἐξαλλος, ἀδράχνει τὰ παλιόξυλα μὲ τυφλὰ χέρια, τὰ στιβάζει σὲ ψηλὸ σωρό,— καὶ τὰ δάχτυλά του κι οἱ παλάμες του ματώνουν: ξερόχορτα καὶ χῶματα κολλάνε στὰ τρικυμισμένα του μαλλιά, στὸ ξαναμένο του πρόσωπο λαχανιάζει, μὰ δὲ λέει νὰ σταματήσει, ὄχι, τώρα δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει πιά. Τί θέλουν αὐτὲς οἱ μνημέες, οἱ σακατεμένες, πού γυρίζουν ἀπόνα χαμένο παράδεισο, καὶ τὸν ἀναστατώνουν; Πρέπει νὰ χαθοῦν,— στὸ βυθό, στὸ βυθό!—μαζὶ μὲ ὅλα τᾶλλα, πού χάθηκαν. Θέλουν νὰ τοῦ γονατίσουν τὴν ψυχὴ, πού στέκει ἀκόμα ὀλόρθη,—κι ἄς εἶναι κατὰ στηθα κεραινομένη ἀπὸ τὸ θάνατο, κι ἄς εἶναι τὰ πάντα, γύρω της, χαλάσματα!

Ἀναπηδᾷ. Ἡ μοιραία τούτη λέξη—Χαλάσματα!—σὰν κεραινὸς ἀντιλαλεῖ στὰ βάθη του. Γιατὶ νὰ βαφτίσουν ἔτσι τὸ λημέρι τῶν παιδικῶν του καλοκαιριῶν, χαθῆκανε χίλιες ἄλλες ὥραϊες, χαρούμενες ὀνομασίες; Χαλάσματα! Σκόρπια ριζιμιὰ κοτρόνια ζώνουν τὴν ἡσυχὴ λάκα, καί, ἀνάμεσά τους, λιγοστὰ κιτρινίστρια ἔλατα, σφηνωμένα σὲ μιὰ χούφτα πετρόχωμα, στὶς ἀνοιχτὲς πληγὲς τῶν βράχων, βυζαίνουν ἀσάλευτη ζωὴ, μὲ τὶς πλαγινές, τὶς νεροφαγόμενες ρίζες στὸν ἀέρα,—κάτι στριφτές, σκουριασμένες ρίζες, πού χαροπαλεύουν νὰ γαντζωθοῦνε κάπου, σὰν χέρια ναυαγισμένα... Καί, πάνωθὲ τους, γειτόνισσα τῶν ἀστρῶν, ἡ κορφὴ τᾶη-Λιᾶ: μονοκόματος γρανίτης, μαυριδερός ἀκόμα

στο γκριζο χάρμα, πυργώνεται βαρύς, αδοτηρός, επίσημος,—
 ἄγρυπνος θάνατος.

Στις μικρὲς καλύβες, ὀλόγυρα στὴ λάκα, οἱ παραθεριστὲς
 κοιμοῦνται ἡσυχάζουν τὰ φιλέρημα πουλιά καὶ τὰ φλύαρα τζι-
 τζίκια, στὸ δάσος, πέρα. Μονάχα λίγα γίδια, σκόρπια στὶς
 ἀπάτητες σάρες, βόσκουν ἀμέριμνα τὸ δροσογάλαζο χάρμα,
 κυλώντας πότε-πότε, μὲ τὰ λιγνά δυνατὰ ποδάρια τους, κἀνα
 λιθάρι στρὺς κοφτοὺς γκρεμοὺς. Ἐνας ἦχος ξερός, ἀλαφιασμέ-
 νος ροβολάει,—ξυπνοῦν οἱ ἀντίλαλοι κι ἀποκρίνονται, μὲ τὰ πέ-
 τρινα στόματά τους, ἀπὸ τὶς σπηλιές. Κι ὕστερα—ἡσυχία.

Ὅμως, αὐτός, δὲν μπορεῖ νὰ ἡσυχάσει. Σὰν πεισματάρης
 σφῆκες, τὸν κυνηγᾷ οἱ πολλὲς ἀναμνήσεις, βουίζοντας. Ἀπὸ ἔν-
 στικτο, σαλεύει τὰ χέρια του, νὰ τὶς ἀποδιώξει,—τίποτα.

«... Θυμάσαι μιὰ φορά, τὸ περασμένο καλοκαίρι, πού σὲ
 κέντρισαν οἱ σφῆκες, καθὼς δάγκωνες ἓνα χνουδωτὸ μηλορο-
 δάκινο; Ἐνθισμένα χεῖλια σου πριστήκαν, ὄλοι σὲ κοιτάζαν
 καὶ γελοῦσαν: τὸ λιοκαμένο πρόσωπό σου ἄλλαξε ὀλότελα, κα-
 τάντησες ἀγνώριστη,—κοιταζόσουν κι ἐσὺ στὸν καθρέφτη καὶ
 γελοῦσες...»

Ἄμα πέφτουν οἱ σφῆκες σύγνεφο, νὰ τὸ κατέχετε, θάχουμε
 βαρυχειμωνιά, μᾶς ὀρημεύαν οἱ χωριάτες.

... Καὶ θυμάσαι μιὰ γκριζὰ μέρα, τὸ χειμῶνα, πού πέρα-
 σες ἀπὸ τὸ σπίτι μας; Ἦσυχια χιονίζει γυροῦσες ἀπὸ τὸ Γυ-
 μνάσιο, μελανιάσμενη ἀπὸ τὸ κρύο. Ἦ πόρτα χτυπᾷ,—κι ἐσὺ
 μπαίνεις στὸ δωμάτιό μου χαρούμενη καὶ θαρρετή, μὲ τὸν ἄερα
 τοῦ καλοῦ Θεοῦ γύρω σου, μὲ τὰ πούπουλα τοῦ χιονιοῦ στὰ
 λυτὰ σου τὰ μαλλιά.

— Πέρασα νὰ σοῦ θυμίσω τὰ λόγια... θυμάσαι τὶς ὀρημέ-
 νειες πού μᾶς ἔλεγαν οἱ χωριάτες γιὰ τὸν καιρό;...

Μέρες καὶ βδομάδες ἔπειτα χαιρόμουν, πού πέρασες ἀπὸ τὸ
 σπίτι μας. Εὐχαριστοῦσα τοὺς χωριάτες, πού ξέρουν ἀπὸ καιρό,
 εὐχαριστοῦσα ἀκόμα καὶ τὶς σφῆκες, πού σὲ εἶχαν κεντρίσει!
 Καθόμουν κοντὰ στὸ παράθυρο, κι ἀγνάντενα τὰ θάνατα βουνά,
 κι ἔλεγα πὼς ἐκειάνου, χαμένη στὰ χιόνια, βρισκόταν ἡ μικρὴ-
 μικρὴ καλύβα, καὶ μᾶς περίμενε...»

Σαλεύει πάλι τὰ χέρια του, σὰν ἄνθρωπος πού θαλασσοπνί-
 γεται στὸν κρημνὸ μέσα, ρίχνει μιὰ πνιχτὴ κραυγὴ στὸ χάος,—καί,
 μονομιᾶς, ἀνεβαίνει ἀπ' τὸ βυθό.

Ἄχ! νάτα πάλι ἐκεῖνα τὰ παλιόξυλα τῆς καλύβας! Κεῖτονται
 σωριασμένα μπροστά του, σὰν ἄθαφτοι νεκροί, καὶ τὸν παρακα-
 λάνε, λέει, νὰ τὰ λυπηθεῖ, τὸν ἰκετεύουν νὰ τὰναπάψει, τέλος,
 ἀπὸ τὸ μάταιο ταξίδι τους!

«Ἀλήθεια, πρέπει νὰ βιασῶ, μουρμουρίζει, νὰ δώσω ἓνα
 τέλος».

Ἦ ὥρα πέρασε, τὸ φέγγος ἔγινε τώρα ἀσημογάλανο, ὁ κα-
 λοκαιριάτικος ἥλιος ὅπου νάσαι θάνατέλει,—καὶ τότε θὰ τὸν πε-
 ριζώσουν τὰ περιέργα βλέματα τῶν παραθεριστῶν...

Μαζεύει λίγα προσανάματα, ἀνάβει ἓνα σπύρτο, κάθεται χά-
 μου, παράμερα,—νὰ κοιτάζει ξεχασμένα τὶς ἀχόρητα φλόγες, πού
 γλίσφουν καὶ δαγκώνουν τὰ ξύλα σφυρίζοντας.

Τέλος ξαπλώνει τὰνάσκελα, νικημένος. Τόσες ὥρες δερνό-
 ταν, μετέωρος ἀνάμεσα στὰ τρωινὰ καὶ στὰ περασμένα, τόσα
 ἀτελείωτα μερόνυχτα (ἀπὸ τὴ νύχτα ἐκεῖνη...) πνιγόταν σὲ μιὰ
 φουρτουνιασμένη θάλασσα, καὶ τώρα εἶναι ἓνας ἀξιολύπητος ναυα-
 γός, πού τὸν ἐξέβρασε τὸ κύμα στοὺς ἄξενους βράχους... Δὲν
 ὀρίζει πιά τὶς σκέψεις του... πετοῦνε, σὰν τρομαγμένα πουλιά,
 καὶ πάνε καὶ πέφτουν λιπόθυμες ἀπάνου στὸν τάφο τῆς (ἄχ, ὄλοι
 οἱ δρόμοι τώρα φέρνουν σ' ἓναν ἔρημο τάφο...)—κι ἔπειτα, τὸν
 ξετρελαίνει κι ἐκεῖνο τὸ βούισμα ἀπὸ τὶς σφῆκες... ἢ μήπως εἶ-
 ναι τὸ σφύριγμα τῆς φωτιᾶς;

Ἄνασηκῶνεται, νὰ δεῖ τὴ φωτιά· δὲν εἶταν.

Στὴ θέση τῆς καλύβας, ἐκεῖ στὸ ἀκροδάσος, ἀπλώνεται τώρα
 ἡ στάχτη! Ὁ σιγαλός, παινιδιάρης ἀνεμος ἀλαφρὰ τήνε λι-
 χνίζει, ἓνα μικρὸ, χαμόσυρο σύγνεφο τὸν ἀγκαλιάζει: ἡ σιά-
 χτη τῶν περασμένων εἶναι, πού κολλάει στὰ πληγωμένα χέρια
 του, στὸ ἰδρωμένο πρόσωπό του, καὶ προχωρεῖ, ὄλο καὶ βαθί-
 τερα προχωρεῖ, μέσα ἀπὸ τὰ λυμένα χεῖλια του...

Η ΚΥΡΑ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Σχέδιο γιά τὸ Ντίοντι

Ἄναβοσβύνουν τὰ πανιά κάτω ἀπ' τὸν πύργο τῆς βασίλισσας
Ποῦ τὸν φωτίζουν μὲ τὰ νέφη τους οἱ δυναστείες τῶν ρόδων
Στὸ ἀκροθαλάσσι, ἐκεῖ, ποῦ γράφουν οἱ καιροὶ τῶν ὠκεανῶν
[τὰ δνόματα

Ποῦ ἐγχρωμες αὔρες κατοπιρίζονται στὰ βότσαλα ὅταν ἀπο-
[σύρεται

Τὸ ἦσυχο κυματάκι, κάτω ἀπ' τοὺς αὐλοὺς ἐνὸς ἀνέμου ποῦ
[φέγγει.

Ἐκεῖ μαζεύει σὲ ὄστρακα—χλωμὴ πικρὴ βασίλισσα
Μαρία!—ἐκεῖ στολίζει τὴν ἀστέρην κάμαρα τῆς ψυχῆς της
Μὲ τίς ἀνταύγειες τῶν μεγάλων θαλασσῶν, κρεμόντας
χρυσὲς κουρτίνες στοῦ μοναχικοῦ της πύργου τὰ παράθυρα.

Τῶν ναυτικῶν τὰ μάτια πλήρη ἀπὸ θαλασσινὴ ἀρμονία
Ζωγραφισμένα βρίσκονται στὰ βότσαλα ποῦ μαζεύει
Νὰ χτίσει ἓνα καινούργιο σπίτι ἀπάνω στὰ διαμάντια τῶν
[μελετεμιῶν.

Σηκώνοντας τὸ φόρεμά της σ' ἓνα θαλασσένιο ἀμάξι,
Τῆς βάφει ὁ μπάτης τὰ μαλλιά, γέρνει τ' αὐτιοῦ της ὁ γαλάζιος
[κρίνος

Χαμογελᾷ ἀπ' τὸν ὕπνο της στὸ πνεῦμα ποῦ τὴν ἀγκαλιάζει
Καὶ τὴ σηκώνει μπαίνοντας σὰν ἄγγελος ἀπ' τίς κουρτίνες
Φουσκώνοντας τοῦ κρεββατιοῦ της τὰ σεντόνια—ἡ ὀπτασία τῆς
[θάλασσας—

Κι' ἓνα καράβι ἀναχωρεῖ κάτω ἀπὸ τῆς ἀγῆς τοὺς φάρους
Ἄπ' τὸ μονογάιο τ' οὐρανοῦ μπατάροντας πάνω σὲ φλόγες.

Ἄνεμοι διαμαντιῶν λικνίζουνε πάνω στὸ φῶς τους τὰ καράβια
Ποῦ πάνε κι' ἔρχονται κατάφωτα μὲς τὸ γαλάζιο θαῦμα τοῦ
[ὕπνου της

Κι' ἄλλα τραβοῦν ἀνάλαφρα γιὰ τὰ μενεξεδένια βόρεια φιδῶδ
Ἄλλα πλευρίζουνε στὸ σέλας ἢ στοῦ Εἰρηνικοῦ τοὺς φοίνικες,
Σὰ νὰ τοὺς γνέφει ἀπὸ παντοῦ—χλωμὴ πικρὴ βασίλισσα
Μαρία!—μ' ἓνα μακρὸν μαντήλι ἀπὸ νερὸ τῆς πούλιας,
Αὔρες ἀπὸ φορέματα σὰ νὰ φωτίζουν τὰ κατάρτια τους,
Σάμπως νὰ πλέει ἀπάνω τους, πλάι· πλάι, συνταξιδεύοντας
Μιὰ βάρκα στὸ γαλάζιο φῶς μὲ τὴν Κυρὰ τῆς Θάλασσας.

Σκυφτὴ στοὺς λόφους, στίς κορφές ἀπλώνοντας τῶν θάμνων
Μαζεύει καὶ φυλάει κάθε ἄνοιξη τὸ μᾶη μὲς τὴν ψυχὴ της
Κι' ὅταν τὸ πλήρωμα ἔρχεται τοῦ χρόνου, μὲ νοήματα ἀπ' τὸν
[πύργο της,

Ἄπ' τίς πηγές κι' ἀπ' τῶν βουνῶν τίς ρεμματιές τὸν ἀνατέλλει
Σ' αὐτοὺς ποῦ μένουν! Τοὺς ἀνάβει κάθε χρόνο τὰ λουλούδια
Κι' ἀπ' τὴν πολλὴ της συλλογὴ γι' αὐτοὺς ποῦ μένουν, προικισμένη
Ἄπ' τὸ Θεὸ κι' ἀπ' τὴ χαρὰ μὲ τὸ ταλέντο τῆς ἀγάπης,
Ἔγινε ἀγάπη! κι' ἔγινε βροχή! κι' ἔγινε ἀστὲρ καὶ ἥλιος!

Μ' αὐτοὶ ποῦ μένουν, τί τοὺς λέει ἢ σιωπὴ της δὲν τὸ ξαίρουν!
Ποιὲς ἀυλακόνουν ἀστραπὲς τὸ γέλοιο της! Δὲν ξαίρουν
Τὴ μελαγχολικὴ φωτιὰ ποῦ ἀνάβει ἀστέρια στὴν καρδιά της!
Καὶ μιὰ κι' ὁ Θεὸς ποῦ τὴν ἀκούει σιωπᾶ, φέρνε της θάλασσα,
Φέρνε της, μπάτη, γαλαῖα τριαντάφυλλα, γαλάζιους
Μικροὺς ἀγγέλους φέρνε της! Κοχύλια γιομισμένα
Νερὸ ἀπ' τὸ ἡλιοβασίλεμα! Πολύφωτα μαργαριτάρια,
Μὲ γαλαξίες περαστικὸς διασχίζοντας τὴν κάμαρά της,
Σὰν σὲ οὐρανοῦ θαλάσσιο φῶς νὰ πλέει ἡ Κυρὰ τῆς θάλασσας.

* * *

Σημαῖες! Σημαῖες! Χιλιόχρωμες σημαῖες ἔχουν σκεπάσει
Τίς ἀποβάθρες! Τὰ καράβια ἤρθανε νὰ τὴν πάρουνε!
Τὰ χελιδόνια κάθονται σειρὲς· σειρὲς ἀπάνω στὴ στέγη της,
Αὐγοῦν μὲς τὰ παράθυρα σὰν νὰ τὴ χαιρετῶνε τὰ κατάρτια!

Φῶτα πολύχρωμα οἱ σημαῖες σταλάζουν στὰ κλειστά της βλέ-
[φαρα,

Πεταλουδίτσες γιόμισαν τὰ σίδερα τοῦ κρεβατιοῦ της!

Ἐύπησε κι' ετοιμάζεται—χλωμὴ πικρὴ βασίλισσα

Μαρία!—μόνο νὰ λύσει τὰ χρυσὰ κύματα πὸν ἔχει δέσει

Ἐἴκοσι χρόνια στὰ μαλλιά της! Μόνο νὰ ἡσυχάσει

Ὁ θόρυβος τοῦ ὠραίου φωτὸς κι' ἡ θάλασσα μέσα στὸ βλέμμα
[της!

Μόνο νὰ ἰδαῖ νὰ κατεβεῖ τις ἀσημένιες σκάλες της!

Σβύνουν σὰν ἄνεμος οἱ σημαῖες στὸν ἄνεμο καὶ τὰ καράβια

Βουλιάζουν μὲς τὰ δάκρυα της! Κι' ὅπως χαράζει ὁ ἥλιος

Ἄπ' τὸ νερό, μὲς τὸ νερὸ βουτοῦν χιλιάδες νάνοι!

Τὰ χέρια της σὰ σταυρωμένο φῶς πάνω στὸ στήθος της

Πὸν τὸ φουσκώνει μπρὸς στήν ἄδεια θάλασσα ἢ ψυχὴ της

Καὶ λαχταρώντας νὰ πινεῖ στὴ λάμψη ἐνὸς ἀπάνω κόσμου,

Σφαλώντας τὰ πικρά της βλέφαρα ρίχνει βουτιὲς στὸν ἥλιο!

Ἐγινε πιά ὁ ἀγκῶνας της ἢ θλίψη κι' ὁ καημὸς τοῦ ἀπειροῦ
Βράδν καὶ πρωτὶ! Στὸ πύργου της ζωγραφισμένη τὸ παρὰ-

[θυρο,

Φωτιὲς μαζεῦει καὶ μὲς τὴν ὀρθὴ παλάμη της κοιμᾶται,

Κύματα - πρόβατα ὀδηγεῖ στὸ φῶς—ισοπάνος τοῦ Ὑψιστου—

Βλέποντας μὲς τοὺς ὠκεανὸς νησάκια μὲ μοναχικοὺς ἀγγέλους,

Πὸν κάτω ἀπὸ τὴ μουσικὴ τρίαινα τοῦ ἥλιου καθισμένοι,

Μιλοῦν στ' ἀρνιά καὶ στὰ πουλιά γιὰ τὴν Κυρὰ τῆς Θάλασσας

Πὸν τὴ φωτίζει ὁ αὐγερινὸς στίγς μοναξιάς της τὸ λουλάκι.

* * *

Ἀνάμεσα στοὺς παιδικὸς ἤρωες τῆς Λάγγερλεφ τίς νύχτες,
Δένει τὰ χέρια της στὰ γόνατα πὸν διάφανο ἀστροκενημένο

Τοῦ ταξιδιοῦ της τὸ μεταξωτὸ φόρεμα τὰ σκεπάζει,

Μιλώντας τους γιὰ τοῦ χιονιοῦ τοὺς δρόμους γιὰ τοῦ φεγγαριοῦ
[τὰ ἐλάφια.

Πανὶ σὲ μί' Ἁγία Τράπεζα στρωμένο, κάθε τόσο,

Τοὺς λέει τὴ θάλασσα σηκώνοντας τὰ μάτια της κατὰ τὴ στέγη.

Ἀπέραντη ἀργυρῆ φωτιὰ πὸν ἀνθίζει πασχαλιὲς καὶ ἡβίσκους
Τοὺς ξαναλέει τὴ θάλασσα! Καὶ τὴν παρηγορεῖ ὁ Ὀμπερον,

Ὅταν ἀνοίγουν κάθε τόσο οἱ στεναγμοὶ τὸ φόρεμά της,

Ὅταν τοὺς λέει πὸς γιὰ ὅλα τὰ μεγέθη τῶν ψυχῶν δὲν ἔχει ἢ
[θάλασσα καράβια

Καὶ πὸς ὁ Θεός, γιὰ ὅσους ἀγάπησαν τίς θάλασσές του ἐπὶ
[ματαίω,

Περιβλημένον ἀπὸ θάλασσες ἕναν παράδεισο ετοιμάζει,

Μ' ἕνα μονόξυλο, ἕναν ἥλιο, μὲ μιὰ δύση πὸν οἱ ἀχιτίδες της

Θὰ πέφτουν σὰ γλυκὸ βιολι ἀπ' τὰ οὐράνια κρεμασμένες!

Ἐχει μιὰ φλέβα μέσα της—χλωμὴ πικρὴ βασίλισσα Μαρία!—

Ἐχει ἕνα μάτι, μιὰ πηγὴ χαρῆς καὶ λάμψης ἀπειρης!

Καὶ πὸν τὸ κύκνειον ἄσμα της θὰ γίνεῖ ὅταν θὰ ρθοῦν δυὸ
[πνεύματα

Μιὰ μέρα νὰ τὴν βάλουνε στὴ μέση! Ὅταν κρατώντας τὴν

Ἐνα πρωτὶ ἀπ' τὸν ἄξενο πύργο της θὰ τὴν κατεβάσουν,

Γιὰ νὰ τὴν περπατήσουνε σὰν τὸ Χριστὸ πάνω στὴ θάλασσα!

Γιὰ νὰ τὴν ἀνεβάσουνε σὲ μιὰν ἀντίπερα ὄχθη πὸν θ' ἀρχίσει
[νὰ ψηλώνει

Μόλις πατήσουν πάνω της κι' ἀπὸ ψηλὰ ἕνας ἥλιος σὰν τὴ θά-
[λασσα μεγάλος,

Φυσώντας μὲς τὸν οὐρανὸ θὰ τῆς μπερδεύει τὰ μαλλιά της!

Κάτω ἀπ' τίς φλέβες τοῦ ἥλιου ἀνάμεσα σὲ δυὸ ἀκρωτήρια τέ-
[λειον φωτὸς

Κι' ἀντίκρυ ἀπὸ μιὰν ἐγχρωμὴ ὄαση ἀστειριῶν θὰ τὴν καθίσουν,

Κι' ὅπως θ' ἀνασηκώνει ἢ θάλασσα τὸ ἀερένιο φόρεμά της,

Πειτώντας κατακόρυφα καὶ πέφτοντας πίσω ἀπ' τὴ δύση

Ἐνὸς ποιητῆ ὁ κορυθαλὸς νερὸ θὰ πίνει ἀπ' τὴν ψυχὴ της.

Ἰούνιος 1943

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Γ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Στὸ τέλος οἱ καταχραστὲς πρόκριτοι ἀνατράπηκαν. Στὶς ἐκλογές, γιὰ πρώτη φορὰ στὰ χρονικά τοῦ νησιοῦ, ἀπότυχαν ὁ Ἁγὰ-Γιαννάκης, ποὺ ἐπὶ εἴκοσι τρία χρόνια ἔβγαине προεστὸς, καὶ οἱ ἄλλοι πρόκριτοι. Προεστοὶ βγήκαν οἱ νέοι λαϊκοὶ ἀρχηγοί, οἱ δύο Πανταζήδες καὶ οἱ δύο Κατεβαίνηδες ¹⁾. Φαίνεται ὅτι βοήθησε καὶ ὁ Ἁγὰ Κωσταντάκης ²⁾. Οἱ νέοι πρόκριτοι συγκάλεσαν ἀμέσως παλλαϊκὴ συνέλευση στὴ Χώρα κ' ἐκεῖ, μπροστὰ στὰ μάτια ὄλου τοῦ λαοῦ, ἔγινε ἔλεγχος κατὰ χωριά. Ἀπὸ τὴ διαχείριση τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων τελευταίων ἐτῶν μόνον ἀποκαλύφθηκε κατάχρηση ἐξήντα τεσσάρων πουργιῶν. Οἱ ὑπεύθυνοι προσκλήθηκαν νὰ τὰ καταβάλουν, ἀλλ' αὐτοὶ ἀρνήθηκαν ³⁾. Τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀντιπροσώπευε τὰ ὅσα εἶχαν εἰσπραχθῆ πάρα πάλω. Ἀργότερα ἀνακαλύφθηκε ὅτι ὑφίστατο καὶ χρέος τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ δικαιοῦχο τοῦ μουκατᾶ ἀπὸ ἑκατὸ πενήντα ὀκτώ πουργιᾶ ⁴⁾.

Ἡ νέα διοίκηση συγκέντρωσε τὰ στοιχεῖα καὶ ἔστειλε στὴν Πόλη μιὰ πρεσβεία, ποὺ νὰ παρουσιαστῆ στοὺς ἀρμόδιους, νὰ καταγγεῖλῃ τοὺς καταχραστὲς καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ διενεργηθῆ ἔλεγχος, γιὰ νὰ διαπιστωθοῦν καὶ ἐπίσημα οἱ καταχρήσεις. Ὁ Κωσταντάκης ἔδωσε στὴν πρεσβεία κ' ἓνα συστατικὸ γράμμα πρὸς τὸ Λογοθέτη καὶ σύγχρονα ἔγραψε καὶ ἀπευθείας σ' αὐτὸν ὅσα συνέβησαν καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ βοηθήσῃ τὴν πρεσβεία νὰ διεκπεραιώσῃ τὴν ἀποστολὴ της ⁵⁾.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔφτασε στὴν Πόλη καὶ συνάντησε τὸ Λογοθέτη τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1805. Τοῦ περιέγραψε τὴν τυραννικὴ διακυβέρνηση τῶν Καλλικάντζαρων, τοῦ ἐξέθεσε τὸ σκοπὸ τῆς ἀπο-

1) Ἰστορ. διήγ. [= Ν. Σταμ. Β' 450].

2) Ν. Σταμ. Α' 16.

3) Ἰστορ. διήγ. [= Ν. Σταμ. Β' 454, 456, πρβλ. 442, 450, 455, 461].

4) Ἰστορ. διήγ. [= Ν. Σταμ. Β' 470]. Αὐτὴ τὴν ἐρμηνεῖα δίνω στὰ δύο ποσὰ 64 καὶ 158 πουργιῶν, ποὺ ἀναφέρονται χωρὶς ἄλλον, εἰδικότερο καθορισμό.

5) Ν. Σταμ. Α' 16, 17 κατὰ τὸ χφ. Πρβλ. Διήγ. Ἰστορ. [= Ν. Σταμ. Β' 468, 474].

στολῆς της καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ συντελέσῃ μὲ τὴν ἐπιτροπὴν ποὺ διέθετε, ὥστε νὰ διαβιβαστοῦν τὰ αἰτήματά τους στὸν ἀρμόδιο. Ὁ Λογοθέτης φάνηκε πρόθυμος νὰ συντρέξῃ τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ λαοῦ τῆς πατρίδας του. Ἐνέργησε σύντονα καὶ τέλος πέτυχε νὰ ἐκδοθῆ φιορᾶνι, ποὺ ἀποκαθιστοῦσε τὰ προνόμια τοῦ νησιοῦ καὶ διέτασσε νὰ ἐξελεγχθῆ ἡ οἰκονομικὴ διαχείριση καὶ ἡ ὅλη διοίκηση τῶν παλαιῶν πρόκριτων ἀπὸ εἰδικὸ ὑπάλληλο, τὸ Μεχμέτ βέη, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ κατέβῃ γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦτο στὴ Σάμο. Γιὰ τὶς ἐνέργειες αὐτὲς ἀπαιτήθησαν 15.300 γρόσια ¹⁾ τὰ κατέβαλε ὁ Λογοθέτης ἀπὸ τὰ δικά του ²⁾. Ἐξω ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἡ πρεσβεία εἶχε καὶ ἄλλη: νὰ παρακαλέσῃ τὸ Λογοθέτη νὰ κατέβῃ στὴ Σάμο καὶ νὰ μετᾶσῃ στὴ διοίκηση. Καὶ σ' αὐτὸ ὁ Λογοθέτης ἔδειξε προθυμία. Καὶ ὅλοι μαζί, ἡ πρεσβεία, αὐτὸς καὶ ὁ Μεχμέτ βέης, κατέβηκαν στὴ Σάμο ³⁾, τὴν 1 Μαρτίου 1805 ⁴⁾.

Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ μεταβολή, ποὺ εἶχε ἐπέλθει, ἦταν μόνον συμπτωματικὴ καὶ ἐπιφανειακὴ. Ὁ Ἁγὰ Γιαννάκης καὶ τὸ κόμμα του ἐξακολούθησαν νὰ διατηροῦν τὴ δύναμή τους. Ὁ λαὸς ἦταν ἀμόρφωτος καὶ πολιτικὰ ἀνώριμος, ὥστε δὲ μπορούσε νὰ σταθεροποιήσῃ καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἐπιτυχία του. Εὐρύτερα λαϊκά στρώματα βρισκόνταν κάτω ἀπὸ τὴν ἐξάρτηση καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν προκριτῶν. Καί, φαίνεται, αὐτοὶ δὲν ἄφησαν νὰ πε-

1) Ν. Σταμ. Α' 17, Ε. Σταμ. Β' 111, 112 (λάθος στὴ χρονολογία: ἀρχῆς 1806). Ἰστορ. Διήγ. [= Ν. Σταμ. Β' 474-475] ἀλλὰ μὲ συγχύσεις μὲ τὰ μεταγενέστερα, βλ. σημ. 27 καὶ 55. Ὁ Λογοθέτης π. Βρετὸ ἔ. ἀ. λέει πολὺ λιτὰ «κατὰ τὸ ἀσὲ ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ μὲ παρακάλεσαν οἱ πτωχοὶ τῆς Σάμου διὰ νὰ συνδράμω καὶ βοηθήσω τὴν πατρίδα. Ἐσύντρεξα λοιπὸν καὶ ἕκαμα ὄλα τὰ ἀναγκαῖα ἔξοδα καὶ ἐξεδόθησαν φιορᾶνια διὰ νὰ θεωρηθοῦν οἱ λογαριασμοὶ τῆς κοινότητος καθὼς ἐζήτησαν οἱ ἄνθρωποι, ὁποῦ εἶχαν ἔλθει τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν, μὲ τοὺς ὁποῖους ἐκατέβην καὶ ἐγώ, διὰ νὰ παραλάβω τὰ ἔξοδά μου συμποσούμενα εἰς γρόσια 15.300». Ἄς σημειωθῆ ὅτι ὁ Ν. Σταματιάδης ἔ. ἀ. τὸ ποσὸν αὐτὸ τὸ ἀνεβάζει σὲ 72.000. Ὁ Ἄλ. Λυκοῦργος α 2, ποὺ φυσικὰ ἀποδίδει ἀφηγήσεις τοῦ πατέρα του, εἶναι πρὸς γενικὸς καὶ μὲ μερικὰ λάθη. Ὁ Γούδας Ζ' 405 τὸν διασφρατίζει καὶ μεγαλώνει τὴν ἀορισία καὶ τὴ σύγχυση.

2) Ε. Σταμ. Β' 112. Ὁ ἴδιος ὁ Λογοθέτης, εἶδαμ στὴν π. π. σημ. 1 λέει ὅτι κατέβηκε νὰ εἰσπράξῃ τὰ ἔξοδά του. Αὐτὸ εἶναι ἀπίθανο. Τὸ προκείμενο γράμμα του πρὸς τὸ Βρετὸ εἶναι μιὰ αἴτηση ν' ἀποκτήσῃ τὴ ρωσικὴ προστασία· ἐκθέτει μὲ μεγάλη συντομία τὶς καταδιώξεις, ποὺ ὑπέστη ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἀποφραγεῖ νὰ δεῖξῃ τὴν ἀνάμιξή του στὴν πολιτικὴ. Ὁ Ν. Σταμ. Α' 17 λέει ὅτι κατέβηκε, γιὰ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια.

3) Ἡ χρονολογία ἀπὸ τὸ χφ. (βλ. σημ. 21), 1805 λέει καὶ ὁ Κλ. Οἰκονόμου [= Ν. Σταμ. Β' 323] λάθος οἱ Ε. Σταμ. Β' 112 καὶ Ν. Σταμ. Α' 17 λένε 1806.

ράση ὁ καιρός, χωρίς νὰ καλλιεργήσουν τὰ πλήθη κατὰ τις ἀπόψεις καὶ τὰ συμφέροντά τους. Κ' ἔτσι συνέβη κάτι ἀπροσδόκητο: Ὁ Μεχμέτ βέης, μόλις ἔφτασε μὲ τὴν πρεσβεία καὶ τὸ Λογοθέτη, συγκάλεσε τὸ λαὸ καὶ ἄρχισε νὰ διαβάξῃ τὸ φηριμάν. Μά, μόλις τελείωσε, ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ λαὸ φωνῆς ὑπὲρ τοῦ Ἁγὰ Γιαννάκη καὶ ἐναντίον τοῦ Λογοθέτη, τοῦ ὁποῖου ζητοῦσαν τὸ θάνατο. Ἡ κατάσταση ἀνατράπηκε ἀμέσως. Οἱ ἔκπτωτοι καὶ ὑπόδικοι καλλικάντζαροι πῆραν καὶ πάλι τὴν ἐξουσία. Οἱ νέοι προεστοί, ἔλεγκτῆς καὶ κατήγοροί τους, ξέπεσαν. Οἱ καλλικάντζαροι ἀρχηγοὶ προσπάθησαν δῆθεν νὰ καθησυχάσουν τὸ πλῆθος, πού ἐξακολουθοῦσε νὰ φωνάζῃ νὰ θανατωθῇ ὁ Λογοθέτης, καὶ εἰσηγήθηκαν στὸ Μεχμέτ νὰ τὸν ἐκτοπίσῃ ἀπὸ τὴ Σάμο. Τὴν πρότασή τους συνόδευσαν μὲ δῶρο 25.000 γρ. ἄλλα 150 γρ. ἔδωσαν στὸν κατῆ, γιὰ νὰ συντάξῃ τὴν ἀπόφαση τῆς ἐξορίας¹⁾. Ὁ Λογοθέτης καὶ τὰ μέλη τῆς σαμιακῆς πρεσβείας ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν στὴν Πόλη²⁾. Ὁ Πατοιάρχης Καλλίνικος Ε' (17 Ἰουνίου 1801 - 22 Σεπτεμβρίου 1806), πού πληροφορήθηκε τὰ συμβάντα, ἔγραψε στὸ Μητροπολιτὴ τῆς Σάμου ἐπιστολή, ὅπου ἐπαινοῦσε τὸ Λογοθέτη καὶ κατηγοροῦσε τὴ στάση τῶν πρόκριτων³⁾.

(Ἀκολουθεῖ)

M. B. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

1) Ν. Σταμ. Α' 17, Ε. Σταμ. Β' 112, Ἄλ. Λυκοβργος α 3, Γούδας Ζ' 407, ὁ ἴδιος ὁ Λογοθέτης π. Βρετὸ ἔ. ἄ. λέει μόνο: «ἐξ αἰτίας τῶν προκριτῶν τῆς Σάμου δὲν ἔλαβα τίποτε» δηλ. τὰ χρήματα, πού ξόδεψα, «ὄθεν καὶ ἐπέστρεψα εἰς Κωνσταντινούπολιν».

2) Ν. Σταμ. Α' 17, 18.

3) Ἄλ. Λυκοβργος α 3, πού προσθέτει ὅτι σωζόταν καὶ ἀντίγραφο τῆς ἐπιστολῆς. Πρβλ. Γούδα Ζ' 407. Ὁ Ν. Σταμ. Α' 28 μεταφέρει τὴν ἐπιστολή, αὐτὴ μετὰ τὴν ἐξορία τοῦ Λογοθέτη.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

(16 - 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1944)

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Τὸ περιοδικὸ «Φιλολογικὰ Χρονικὰ» δηλώνει ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐκδόσεώς του ὑπεύθυνὴ συνταχτικὴ ἐπιτροπὴ εἶναι οἱ Νίκος Μοναχός, Ἀλκίης Ἀγγελόγλου καὶ Ἀστέρης Κορβατζῆς.

Ἡ συνταχτικὴ αὐτὴ ἐπιτροπὴ τοῦ περιοδικοῦ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὰ σημεῖωματα, καὶ γιὰ κάθε τι ἀνυπόγραφο πού δημοσιεύεται στὸ περιοδικό.

ΤΕΥΧΟΣ "ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ."

Τὰ «Φιλολογικὰ Χρονικὰ» τιμώντας τὴν πνευματικὴ προσφορὰ καὶ τὸ ἦθος τοῦ Νίκου Καζαντζάκη, θ' ἀφιερῶσουν προσεχῶς ἓνα πολυσέλιδο τεῦχος τους, ὅπου θὰ ἀναλυθεῖ τὸ πολύμορφο ἔργο τοῦ Καζαντζάκη καὶ ἡ δραματικὴ του φυσιογνωμία.

"ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΠΝΕΥΜΑ."

Ἐνας καθαρῶταμος ἀστὸς καὶ λόγιος, εἶπε σὲ δύο λογοτέχνες γὰ πάψουν νὰ μᾶς δίνουν συνεργασία, γιὰ ν' ἀποθαρρυνθοῦμε λέει, καὶ νὰ σταματήσουμε ἔτσι τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ.

Ὁ λόγιος αὐτὸς εἶναι ὁ «ἀπόγως μέτριος κ. Θεοτοκάς» πού «κατὰ παράδοξον τῆς τύχης παιδιὰν» ὅπως λέει καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος, ἔγραψε τὸ «ἐλεύθερο πνεῦμα».

ΒΑΣΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ

Μὲ πολλὴ λύπη γράφουμε αὐτὲς τὶς λίγες γραμμὲς γιὰ τὸν Βάσο Δασκαλάκη πού πέθανε τελευταῖα ἐπάνω στὴν ἀκμὴ του ἀκμῆ.

Ἐμεῖς οἱ νεώτεροι τὸν ἀγαπούσαμε πολὺ καὶ σὰν ἄνθρωπο καὶ σὰν λογοτέχνη. Μ' ἐκείνες τὶς περίφημες μεταφράσεις τοῦ Χάμισον πού μᾶς ἔδωκε, ἀποκαλύφθηκε ἐμπρὸς στὰ μάτια μᾶς ἓνας παρθεν-

κός κόσμος γεμάτος όμορφιά και δροσερότητα, πού έμπρός σ' αυτόν τόν κόσμο τά ελληνικά κείμενα έφείνονταν σάν άδέξιες καρικατούρες καμωμένες από παιδιά.

Ό σεμνότατος Δασκαλάκης φεύγει άπ' αυτό τόν κόσμο πικραμένος, άδικημένος σχεδόν, κρατημένος θεληματικά στο περιθώριο, αλλά τό μεταφραστικό του έργο θά επίζησει και θά διαβάζεται πάντα με άγάπη.

Άς τοῦ εἶναι έλαφρά ή γή πού τόν σκεπάζει.

SCRIPTA MANENT

Εύτυχώς λοιπόν πού δέν παίρνουν όρκο οί λόγιοι όταν άπολογούνται φιλολογικά. Γιατί άλλιώς ό κ. διευθυντής τών «Γραμμάτων» θά καταδικάζονταν επί ψευδορκία, κι' όχι άλλο, αλλά οί ποιητές πού προβλέπει ό νόμος είναι βαρύτερες και δέν έξαγοράζεται κ' αν ή φυλάκιση.

Λοιπόν νά μήν λείει ψέματα πρώτον, δεύτερον νά μήν χάνει τήν ψυχραιμία του κι' εκτρέπεται σέ ύβρεις, και τρίτον νά προσέχει τή γλώσσα του γιατί όπως έλεγαν και οί Λατίνοι τά γραπτά μένου.

Γ Α Λ Ι Λ Α Ι Ο Σ

Ένας νεοφώτιστος λόγιος, γράφει στα «Καλλιτεχνικά Νέα» τής 5ης Φεβρουαρίου ένα άρθρο, για τό «ρυθμό στη φύση και στην ανθρώπινη δημιουργία», και φαίνεται ότι πράγματι άνεκάλυψε περισπούδαστα πράγματα.

«Πρώτον, λέει, έφ' όσον υπάρχει κίνηση, δέν υπάρχει σύμπαν».

Έ, βέβαια, πολύ σωστό είναι αυτό, δέν υπάρχει, τό παραδεχόμαστε.

Παρακάτω συνεχίζει ό νεοφώτιστος επί λέξει: «Γι' αυτό μπορεί νά πεί κανείς πώς τό σύμπαν είναι ακίνητο, και ότι έφ' όσον θά υπάρχει κίνηση, δέν θά είναι ολοκληρωμένη ή ιστορία όλου τοῦ ύπαρκτοῦ».

Έ, βέβαια, πολύ σωστό είναι κι' αυτό, δέν θά είναι ολοκληρωμένη ή ιστορία όλου τοῦ ύπαρκτοῦ.

Και πού κάτω, σάν συμπέρασμα: «Η κίνηση είναι μιá έσωσμπάντικη σχέση».

Τά βλέπετε λοιπόν; Τόν κακομοίρη τόν Γαλιλαίο τόν έκαψαν μόνο και μόνο επειδής ειπε μιá μέρα ό άνθρωπος ότι κινείται ή γή, ένω έδω χάμω αὐτόν πού λέει πού; δέν υπάρχει ούτε κίνηση ούτε σύμπαν, καθόμοστε και τόν βλέπουμε άπαθείς!

ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΟΥ 1930
ΚΑΙ Η «ΑΙΟΛΙΚΗΓΗ» (τοῦ κ. Ήλ. Βενέζη)

I

Φαίνεται πώς πολύ άγενείς είναι κάποιιοι νέοι πού έπιασαν αυτήν έδω τή στιγμή και φωνάζουν πώς, με τήν αλήθεια, όχι δέν σ' ασπτεύουμε πιά, τί θαρρείτε; Βέβαια, κάτι παρόμοιο θά συμβαίνει, αλλιώς πώς θά ήταν δυνατόν νά δικαιολογηθεί ή μαχητικότητα τους, ή άρνησή τους και ιδίως ή λαμπρή «ύπερβολικότητά» τους;

Και όμως αυτή τή στιγμή θυμάμαι εκείνον τόν πού σημαντικόν μιās «ένδοξης» πλέον γενεάς, όπου στη χρυσή έποχή τών είκοσι όκτώ του χρόνων αποτόλμησε νά άρνηθεί τόν μόνον πού έχουμε έδω μέχρι σήμερα, τόν Παπαδιαμάντη μας. Άς είναι, υπάρχουν μερικά πράγματα, μερικοί διάδρομοι προδοσίας, πού εμπορούν νά μις οδηγήσουν στη λύση τών νεοελληνικών προβλημάτων, καλύτερα από κάθε κατά μέτωπο δοσμένη μάχη, από κάθε έλιγμό έπιχειρημάτων.

Φαίνεται όμως πώς όποιος άναπαυθεί για μιá στιγμή, έστω, σίς δάφνες του χάνει τή μνήμη του, λησιμονεί μερικά έλάχιστα, με σπουδαία για εκείνον πράγματα. Αλήθεια, δε θυμάμαι κι' εγώ καλά, θά ήθελα μ' όλον τοδτο νά ήξερα τότε, όταν δηλ. ό κ. Θεοτοκάς άρνήθηκε τήν ουσιαστική αξία και τήν πρωτεύουσα θέση τοῦ Παπαδιαμάντη στη λογοτεχνία μας, διαμαρτυρήθηκαν τόσοι, όσοι τοῦλάχιστον αυτή τή στιγμή διαμαρτύρονται γιατί ό κ. Βασ. Λαούρδας αποτόλμησε νά άρνηθεί τήν αξία ενός βιβλίου (τής «Αιολικής Γής») και όχι ενός συγγραφέα (τοῦ κ. Ήλ. Βενέζη);

Αυτόν, λοιπόν έδω, τόν τελευταίον καιρό, μερικοί νέοι άνθρωποι, γύρω στα τριάντα τους χρόνια, πήραν πάλι τις ζυγαριές στα χέρια και θέλουν σώνει και καλά νά ξαναζυγίσουν τις πνευματικές μας αξίες. Όχι, λένε, τό ειδικόν του; βάρος δέν είναι τόσο, όσο μις λέγατε, αλλά τόσο! Και κάτι παράξενο, για νά μις πείσουν μεταχειρίζονται και έπιχειρήματα, με πού σέ καλό τους! Αυτό, τό τελευταίο βέβια δέν είναι

πολύ συνειθισμένο στον τόπο μας και μᾶς παραξενεύει, αυτό δὲ γίνεται ἅμα θέλεις νὰ ξέρεις μηδὲ στὴν Εὐρώπη, τί θαρρείς;

Ὅμως αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ χωρὶς κάποια ἀξία γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἀνθρώπων, πού ὀδηγημένοι ἀπὸ ἴδια ἰδιανικά, ξεκινώντας ἀπὸ ἴδιες ἱστορικές συνθήκες συνέπηξαν τὴν ομάδα, πού γιὰ ἐιδικότερους διαχωριστικούς καὶ ἴσως διαφημιστικούς λόγους ὀνομάστηκε «γενιὰ τοῦ 1930». («Ἄχ, πόσοι δὲν ἐφιλοδόξησαν κάποτε νὰ εἰσχωρήσουν σ' αὐτὴ τὴν ομάδα, πού ἐκπροσωποῦσε στὴν Ἑλλάδα, μιὰν δλόκληρη δεκαετία, τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα, πού μ' ὄλον τοῦτο δὲν εἶταν καθ' αὐτὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα, ἀλλὰ τὸ γαλλικὸ ἀστικὸ πνεῦμα τῆς κατὰπτωσης).

Ναί, εἶναι ἐπώδυνο νὰ τὸ παραδεχτεῖ αὐτὸ κανεὶς, μὰ μ' ὄλον τοῦτο γιὰ μᾶς τοὺς νέους ἢ συμβολὴ τῆς ομάδας ἐκείνης τοῦ 1930, μέχρι τῆς στιγμῆς, εἶναι αὐτὸ μόνον καὶ τίποτε ἄλλο. Εἶναι συζητήσιμο καὶ κείνο τὸ περίφημο πνεῦμα τῆς «καλλιέργειας», τὸ μέγα πρόβλημα κι' ἡ ἐξαπάτηση πού λέγεται «πολιτισμένο γράψιμο». Αὐτὸ ἐδῶ στάθηκε γιὰ πολὺ καιρὸ ἡ λυθία λίθος καὶ ἡ μαγικὴ ράβδος πού μεταβάλλε τὸ τίποτα εἰς πολὺ.

Ἄς εἶναι ὅλα αὐτὰ εἶναι θέματα πού πρέπει νὰ ἀπασχολήσουν κάποτε στὰ σοβαρά τὸν ἱστορικό, πού θὰ ἀναλάβει τὴν εὐθύνη νὰ ζυγίσει σὲ πλάστιγγα φαρμακείου πᾶ ὅτι κατὰ καιροὺς πέρασε ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

Γιατί πολλοὶ ἐλησμόνησαν πὼς ἡ λογοτεχνία δὲν εἶναι μόνον μνημῆματα καὶ ὑπονοούμενα ἢ ἔστω καὶ λαμπρὲς πρῶτες ὕλες.

Μιὰ μάχη δὲν δίνεται καὶ δὲν κερδίζεται μὲ πρῶτες ὕλες, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ μὲ τὴν πειθαρχία πολλῶν καὶ ποικίλων παραγόντων. Ποιὸς ξέρει, ἂν εἶχε ἀσκηθεῖ μιὰ σοβαρώτερη κριτικὴ, τότε, μπορεῖ νὰ στεφάνωνε ἢ νίκη κ' ἕναν - δυὸ ἀπὸ ἐκείνη ἐκεῖ τὴν ομάδα.

Μὰ βλέπεις ἢ λογοτεχνία σ' ἕνα τόπο ἔχει ἀξία, (πολλὲς φορὲς ὅπως λέει ὁ Οὐάιλντ κι' ἀπάνω ἀπ' τὴ ζωὴ) μόνον ὅσο μπορεῖ νὰ προβάλει τὸ ἦθος καὶ τὴν μορφὴ τοῦ λαοῦ της.

Ἐκείνη ὁμως ἡ ομάδα ἔζησε μακριὰ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαό, ξένη στὴν ἐποχὴ της, οὐδέποτε στὸ δράμα πού παιζόταν σὲ βάρος αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ βασανισμένου λαοῦ ἀπὸ τοὺς πνευματικούς καὶ πολιτικούς καθοδηγητὲς τοῦ τόπου.

Κι' ἀντὶ νὰ συλλάβουν τὴν ἀγωνία αὐτῆς τῆς φυλῆς προσπάθησαν νὰ μῆσουν τοὺς Ἕλληνες στὸ δράμα πού παιζόταν στὴ Γαλλία καὶ πού ἐπιτῆδειο τὸ ὀνόμασαν «τὸ δράμα τοῦ ἀνθρώπου», φούμαρα!

Ὅχι, πρὸς Θεοῦ, οἱ νέοι ὀφείλουν πᾶ νὰ μὴν παραπλανῶνται, γὰ μὴν εἶναι ἀνεδαφικά καὶ νὰ αὐταπατῶνται ἀγνοώντας τὸν Ἕλληνα πού ζεῖ στὴν ὑπαιθρο καὶ πού διατηρεῖ τὴν ἀξία τῆς φυλῆς. Ἀπεναντίας πρέπει νὰ μάθουν νὰ ἀγαποῦν τὸν τόπο μας, τὴ γῆ πού μᾶς τρέφει.

Γιατί ἀπάνω ἀπὸ τὰ καθεστῶτα κι' ἀπὸ τὶς ἐπικαιρότητες ζεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν ἄνθρωπο αὐτὸν σπάνια μπορεῖς νὰ τὸν ἀνακαλύψεις στὰ ἀστικά κέντρα, πού μᾶς περιέγραψε ἡ ομάδα τοῦ 1930.

Μὰ τὸ ἔργο αὐτῆς τῆς ομάδας, σὺν πρῶτῃ ὕλη, παρ' ὅτι εἶταν ὄρατο, ἰδίως μέσα στὴν ἐπικὴ ἀνασυγχώνευσή του, σὺν εὐρωπαϊκῇ ἀξίᾳ, ἔμεινε δίχως ὕφος, δίχως προσωπικότητα, καθὼς τὰ πυκνότερα ἐκεῖνα ὕγρά, πού παίρνουν τὸ σχῆμα τοῦ δοχείου πού θὰ τὰ ἔριχνε ὁ πρῶτος τυχόν, κρῖμα. Δὲν εἶχαν ὁμως φυσιογνωμία ἑλληνικὴ, μήτε πάλλονταν τίποτα ζεστὸ πρᾶμα τοῦ τόπου μας ἐκεῖ.

Ἄπ' ἐναντίας οἱ ἄνθρωποι πού προηγήθηκαν αὐτῆς τῆς ομάδας τοῦ 1930 ἔδωσαν καὶ πιδ ἁπλᾶ καὶ πιδ ἑλληνικά καὶ πιδ ἀνθρώπινα δείγματα Τέχνης.

Ἐξ ἄλλου δὲν ἢμπορεῖ κανεὶς νὰ ξέρει ποιὰν ἀξία θὰ εἶχεν ἡ Τέχνη ἄλλην ἀπὸ ἐκείνη νὰ ἐκφράσει τὸ κλίμα καὶ τὸ περιβάλλον ἐνὸς τόπου, ὅπως δὲν ξέρει κανεὶς πὼς θὰ ἐφαίνονταν ὁ Παρθενώνας ἂν εἶταν χτισμένος σὲ μιὰν σιέππα τοῦ βορρᾶ, χαμένος μέσα σ' ἕνα διαρκὲς πούσι, ὅπου δύσκολα κανεὶς θὰ εἰμποροῦσε νὰ διακρίνει τὸν διπλανό του.

Φαίνεται, λοιπόν, πὼς σὲ κάθε τόπο γιὰ νὰ ἔχει κάποιο ἐνδιαφέρον ἢ Τέχνη πρέπει τὰ ἔχει μιὰν ἰδιομορφία πού εἶναι κύρια στοιχεῖα ἔκφρασης καὶ ὕφους. Βέβαια πρέπει νὰ προβάλλεται κι' ἡ ἀγωνία τοῦ σκεπτόμενου ἀνθρώπου, ἀλλ' αὐτὴ σὲ δεύτερο ἐπίπεδο. Μ' ὄλον τοῦτο αὐτὸς ὁ σκεπτόμενος ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ εἶναι Ἕλληνας καὶ νὰ σκέφτεται γαλλικά καὶ στὸ τέλος νὰ ἐκφράζει τὸ δράμα πού παιζεταί στὴν Ἰσπανία, ὅπως ἔγινε πολλὲς φορὲς στὰ περασμένα χρόνια, γιὰ νὰ ἔχουμε τὸ νοῦ μας.

Στὸ κάτω - κάτω τῆς γραφῆς αὐτὰ ὅλα δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν τὴ στιγμὴ πού ἀντιμετωπίζουμε ἐδῶ τὸ δράμα τῆς λειψυδρίας. Ὅχι, βέβαια, μὲ τ' ὅτι δὲν θὰ γεμίσει ἡ λίμνη τοῦ Μαραθῶνα, (μὴν ἀστεῖεστε, δά) καὶ δὲν θὰ παίρνουμε δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς τὸ μπάνιο μας, γιὰ νὰ εἴμαστε καθαροὶ στὰ ραντεβού μας: Γιατί δυστυχῶς ἐκεῖ ἐντοπίστηκε τὸ πρόβλημα!

Ὅχι, τὸ ἑλληνικὸ δράμα τὴν τελευταία δεκαετία ὑπῆρξε βαθύτερο, ὑπῆρξε κάθε τι ἄλλα παρὰ ζήτημα εὐρωπαϊκῆς ἀγωνίας.

Ἐπιμένει κανεὶς κάπως περισσότερο σ' αὐτὰ τὰ «ποικίλα» δράματα γιατί ἡ ομάδα τοῦ 1930 καυχῆθηκε πὼς συνθέτει τὴν ἀστικὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία κ' ἐκφράζει τὴν ἀγωνία τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου.

Καλά.

Μπορεῖ κι' ὅλας τώρα πού δίνεται μιὰ ἐπαφὴ ἐδῶ μεταξὺ ἐκείνης τῆς ομάδας καὶ μερικῶν νέων, νὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἄλλοι ἐκεῖνοι «νέοι», τοῦ 1930.

Γιατί, μοιραία, οι παλαιότεροι στέκουν ή πέφτουν από τις διαθέσεις των νεότερων, τί να γίνει;

«Η όφελεια, λοιπόν, των «νέων» του 1930 (πάνε 15 σχεδόν χρόνια από τότε και πώς να είναι κανείς ακόμα νέος;) μπορεί να είναι ουσιαστική για την νεοελληνική πεζογραφία μας. Μπορεί να συσπειρωθούν γύρω από νέα αίτήματα, από νέα συνθήματα και ιδίως εκείνα του ύφους και της έκφρασης και να δώσουν το έργο της ώριμότητάς τους, που πάνω του στηρίζει όλες τις ελπίδες του και ο φίλιότατός μας κ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (στο «Αμαθία και λογισμός»).

Μά αν δέν τό δώσουν, τότε; «Ω, πικρία που θά έχει έδω αυτός ό τόπος, που στήριξε σ' αυτούς μεγάλα πράγματα και διακήρυξε στην Εύρώπη (στη Σουηδία μεταφράστηκαν κ' Ελληνικά μυθιστορήματα, όχι του Παπαδιαμάντη, όχι) πώς στην Ελλάδα κάτι γίνεται, κάτι τις μεγάλο πράμα.

Και όμως στην Ελλάδα έχουν γίνει, πριν πολλά χρόνια, μεγάλα πράματα, πολύ μεγάλα, που μήτε κανείς τά υποπτεύτηκε, μήτε τά χειροκρότησε.

Μόνον ό Α. Καραντώνης έμίλησε κάποτε αυστηρά και αυτονουό του έκοψαν την «καλλμέρα». Πριν λίγες μέρες την έκοψαν μερικοί κύριοι και σ' έμάς.

Ευτυχώς! Αυτό σημαίνει πώς βλέπουμε ίσα τά πράματα, πιστεύουμε. Ίσα, βέβαια, δέ σημαίνει να φορείς παρωπίδες, όχι, σημαίνει κάτι άλλο, έτσι δέν είναι;

Ποιός ξέρει, μπορεί έτσι να έρθει και καμμιά μέρα όπου στίς ξένες γλώσσες θά μεταφραστεί και κανένα ελληνικό έργο, από κείνα που μπορεί να συγκινήσουν και τους ξένους και πούχουν βγει μέσα από καρδιές και από μάτια που πόνεσαν αυτόν τον τόπο και τον είδαν μέσα στον πανάρχαιο εκπολιτιστικό πρωτογονισμό του.

Αυτό θά γίνει όταν πάψουν να διευθύνουν τά πράματα αυτού του τόπου, από τά παρασκήνια, τριανδρίες, που καθοδηγούν την ευρωπαϊκή σκέψη και όραση πάννου στα ζητήματά μας, κατά όπως έχουν τό κέφι τους.

Η υπόθεση της λογοτεχνίας μας για την Εύρώπη πρέπει να γίνει πιά έργο έθνικό, όχι έρασιτεχνική άπασχόληση δυό ή τριών ανθρώπων, όχι.

(Τό δεύτερο μέρος στο έρχόμενο)

Α. ΣΓΟΥΡΟΣ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΧΩΡΙΣ ΤΕΛΟΣ

Δέν υπάρχει άμφιβολία, πολλοί είναι εκείνοι που θά μάς έπνιγαν ευχαρίστως μέσα σ' ένα κουταλάκι νερό.

Άλλά είναι κάπως δύσκολο να πνίξεις έναν άνθρωπο που έμεγάλωσε δίπλα στη θάλασσα, και όταν μάλιστα αυτός είναι άποφασισμένος να πολεμήσει «έπι έτη, εν ανάγκη και μόνος».

Και αυτά βέβαια τά παραπάνω, για κείνους που έθορυβήθησαν πολύ (ώ, ναί, πάρα πολύ) από την έκδοση αυτού έδω του περιοδικού, και συνιστούν στους λογοτέχνες να πάψουν να μάς δίνουν συνεργασία, γιατί φαίνεται ότι αισθάνονται πολλήν γυμνότητα γύρω τους και μέσα τους, ή τέλος πάντων θέλουν ν' άσχημονούν ανενόχλητοι.

Αυτός έδω ό τόπος, είχε την άτυχία να κυβερνηθεί έπί πολλά χρόνια συνέχεια χωρίς αντιπολίτευση, και τώρα που ακούεται έπί τέλους και ή altera pars, μάς κακοφαίνεται.

Δέν πειράζει όμως, θά τό συνηθίσουν. Έξ άλλου συνηθίζει κανείς πολύ εύκολα, μάλιστα έχω την ιδέα ότι όλα έδω σ' αυτό τον κόσμο είναι ζητήματα συνήθειας.

Τότε θά καταλάβουν όλοι αυτοί οι δικτατορίσκοι της γενεάς του τριάντα, που έκαμαν την τέχνη πολιτική, ότι όλος αυτός ό άγώνας πηγάζει από άγάπη προς τον τόπο και προς την τέχνη, και είναι προ πάντος άνιδιοτελής.

Γιατί έμεις οι νεώτεροι, δέν πολιτευόμαστε, και ούτε φοβούμαστε την αλήθεια. Ούτε δά είμαστε ζηλότυποι, εκτός αν ήμπορεί να άντειπει κανείς, ότι από τη γενεά του τριάντα δέν έχουμε να ζηλέψουμε τίποτα.

Είναι πολύ φυσικό βέβαια, και άπορώ μάλιστα πώς δέν τους πέρασε διόλου από τό νού, ότι δηλαδή την έτυμηγορία για τό έργο τους θά τη βγάλουμε έμεις οι νεώτεροι, όπως άλλωστε και για τό δικό μας έργο θά μιλήσουν αυτοί που θά έρθουν έπειτα από μάς.

Έκείνο όμως που τους άνησχει περισσότερο, είναι ή σκέψη, πώς σ' αυτήν την έτυμηγοριάν δέ χωρούν κανενός είδους καλπονοθεύσεις, όπου έπί τέλους είχαν μιá δοκιμασμένην ειδικότητα.

Έπί τόσα χρόνια έπί παραδείγματι κατεύθυναν από τά πολυτελή τους σαλόνια την πνευματική ζωή αυτού έδω του άκαθοδήγητου τόπου, και όχι μόνον αυτό, αλλά και με τη βοήθεια του πρόθυμου πάντοτε διευθυντού της Γαλλικής Ακαδημίας, τά κατάφεραν να παρουσιάζονται στο έξωτερικό για προσωπικότητες.

Να μη θυμώνουν λοιπόν, γιατί δόξα σοι ό Θεός, ό κόσμος έχει ακόμα λίγη μνήμη και θυμάται. Κι' αυτοί έξαφνα μπήκαν μέσα στη μέση και φώναξαν ότι τάχατες δέ φταίει κανένας άλλος για τη λογοτεχνική μας κακοδαιμονία, παρά μόνο αυτή ή ήθογραφία. Είναι που φταίει. Άρχισαν τότε να την πολεμούν, σά να ήταν ή

ήθογραφία καμμιὰ φοβερή ἀρρώστεια ἀπ' τὴν ὁποία κινδύνευε ὁ κόμος, ἄς ποῦμε σὰ νὰ ἦταν χολέρα.

Τὰ περισσότερα βέλη τὰ ἔφαγε τότε ὁ Ξενόπουλος, κι' ὁ Παπαδιαμάντης, κι' ὅσο και νὰ πείς, πάντα περισσότερο δικιοῦ ἔχουμε μεῖς σήμερα πού χτυποῦμε ἄς ποῦμε τὸν Καραγάτση καὶ τὸν Θεοδοκά. Δὲν εἰν' ἔτσι;

Ἠραῖα λοιπόν, χτύπησαν τὴν ἠθογραφία. Θὰ περιμενε βέβαια κανεὶς νὰ ἔκαναν τίποτα σπουδαιότερο, ἀλλὰ δὲ βαριέσαι ἀστική ἠθογραφία ἔκαμαν κι' αὐτοί, καὶ τὴν ἔπαθαν.

Ὁ χωρικός βλέπετε, εἶναι πρώτη ὕλη γιὰ τὴν τέχνη, εἶναι ἤδη ἓνας σχηματισμένος τύπος. Ἀλλὰ ὁ ἀστὸς τοῦλάχιστον γιὰ τὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχει σχηματιστεῖ, εἶναι ἓνας ψεύτικος τύπος καὶ γι' αὐτὸ καὶ ἡ πεζογραφία τοῦ τριάντα μᾶς φαίνεται σχηματισμένη καὶ ψεύτικη.

Καὶ τώρα ἄς ποῦμε δυὸ λόγια γιὰ τοὺς «Κόρφους καὶ Κάβους» ἐνὸς νέου πεζογράφου, τοῦ κ. Γιώργου Σακκά.

Εἶναι μιὰ σειρά διηγήματα ἀπ' τὴ ζωὴ τῶν σφουγγαράδων καὶ τῶν τρατέρηδων, καὶ τὸ μικρὸ αὐτὸ βιβλίον δὲν τὸ τύπωσε κανένας μεγαλόσχημος ἐκδοτικὸς οἶκος, ὄχι παρὰ ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας κάθησε καὶ τὸ στοιχειοθέτησε στοιχεῖο, στοιχεῖο μοναχὸς του. Ἔτσι γράφει στὸ ἐσώφυλλο. Ὑπάρχει ἐδῶ κι' ἐκεῖ μιὰ ζεστὴ αἰσθησιμὴ τῶν πραγμάτων μέσα στὰ μικρὰ αὐτὰ διηγήματα, καθὼς ἰστοροῦνται οἱ ἀγῶνες τῶν ταπεινῶν αὐτῶν ἀνθρώπων τῆς πατρίδας μας γιὰ νὰ κερδίσουν τὴν ἐλάχιστη ζωὴ τους.

Ὁ κ. Σακκάς φαίνεται ὅτι γνωρίζει αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἴσως νὰ ἐδόλεψε κι' ὁ ἴδιος στὶς τράτες, ἀλλ' ὅπως καὶ νᾶναι, ἡ ζωὴ αὐτὴ δὲν μετουσιώνεται ἀκόμη σὲ τέχνη. Πέρα ἀπὸ τὴν χρωματικὴ ἐπιφάνεια ὑπάρχει βέβαια καὶ κάποιο δραματικὸ ὑπέδαφος καὶ ἐδῶ κι' ἐκεῖ, ἀλλ' ἡ φράση εἶναι χωρὶς πυκνότητα καὶ τὸ ὕφος μοιάζει ἐντελῶς πρόχειρο καὶ φιλολογικόν. Χρειάζεται πολὺς ἀγῶνας ἀκόμα, καὶ ὁ συγγραφέας ἄς μὴ δειλιάσει.

Ἡ τέχνη εἶναι μιὰν ἀδιάκοπη καὶ ὀδυνηρὴ ἀσκησιμὴ, καὶ ἀρκεῖ ἡ γραφικὴ καὶ βιωτικὴ ἄνεση τῶν συρραλιστῶν νὰ εἶναι πάντα στοὺς νέους ἓνα παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν.

Ἦς ἐδῶ λοιπόν, γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Σακκά.

Ἀλλ' ἐμένα ὁ νοῦς μου εἶναι πάντοτε σὲ κείνα τὰ ἄλλα, τὰ πιὸ παραπάνω, καὶ γι' αὐτὸ πρὶν τελειώσω ἄς ὑπενθυμίσω ἐκεῖνο πού ἔλεγε ἓνας παλαιὸς Ρωμαῖος συγκλητικὸς, ὁ Κάτων: «Προσέτι φρονῶ, ὅτι ἡ Καρχηδὼν πρέπει νὰ καταστραφεῖ».

Α. ΣΠΥΡΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ

Ἡ ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΩΜΕΙΔΥΛΛΙΟΥ

Ὅταν ὁ θίασος τῶν Τεσσάρων — Μανωλίδου, Βεάκης, Παπαῦ, Δενδραμῆς—ἀνάβασε τὴν κωμῶδιαν «Τί σημασία ἔχει νὰ εἶναι κανεὶς σοβαρὸς» ἢ κριτικὴ παίνεσε τὴν ἔρμηνειάν καὶ κατακευράνωσε... τὸν Ὁσκάρ Οὐάιλντ γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ πού εἶναι τὸ πνευματικώτερον καὶ ἴσως, τὸ πιὸ ἀντιπροσωπευτικόν του, ἐνῶ ἡ εὐλογία δυσφορία πού γέννησε ἐκείνη ἢ παράσταση ὀφειλόνταν ἀποκλειστικὰ στὸ γεγονός ὅτι οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοὶ—χωρὶς αὐτὸ γενικώτερον νὰ τοὺς μειώνει—εἶναι ἀδύνατο νὰ κινήθουν στὸ δραματολόγιον σολονίου τοῦ Οὐάιλντ, νὰ ποδώσουν τὸ παιχνίδι του καὶ τὴν ἰδιότυπην κοινωνικὴν του ὑφῆ. Ὅπως ἦταν ἐπόμενον, οἱ πρωταγωνιστὲς μας ἔμοιαζαν τότε μὲ ἥρωες οὐγγαρέζικης φαινοκοσμικῆς κωμωδίας. Καὶ βέβαια ἢ κριτικὴ μπορεῖ νὰ περιφρονεῖται κατὰ βάθος ἀπὸ τοὺς ἠθοποιούς, ἀλλὰ ἀπὸ κοινωνικὴν καὶ ἐμπορικὴν ἀποψὴν λογαριάζεται πάντα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ θιάσου κ. Μουζενίδης πού δὲ χαρακτηρίζεται μόνον γιὰ τὴν μαχητικότητά παρὰ καὶ γιὰ τὴν προνοητικότητά του, ἔσπευσε νὰ κατοχυρώσει προκαταβολικὰ τὰ δυὸ κωμειδύλλια πού νεκρανέστησε ἢ ἐπιχείρησιν τοῦ «Πανθέου». Τὸ εὐρημα ὑπῆρξε δαιμόνιον: οἱ κ. κ. Ξενόπουλος, Μυριβήλης, Λάσκαρης καὶ Ροδάς προθυμοποιήθησαν νὰ ἐκφράσουν τὸ θαυμασμό τους γιὰ τὸν «Ἀγαπητικὸν τῆς Βοσκοπούλας» καὶ οἱ γνώμες τους ἐπιγραμματικῶς, μᾶς καλοῦν στὴν εἴσοδον τοῦ θεάτρου, εὐφημοὶ κράχτες. Ἔτσι καὶ ἢ κριτικὴ, μὲ τὸν κονφορμισμὸν πού τὴ διακρίνει, ἔγραψε πῶς ὁ «Ἀγαπητικὸς» εἶναι «ἓνας σταθμὸς» καὶ κρίμα πού δὲν τιμήθηκε ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴν μας Σκηνήν, στὴν ἀκμὴ τῆς. Ὅσο γιὰ τὴν «Τύχην τῆς Μαρούλας» δὲν πλέχθηκε ἐγκωμιο, οὔτε λέξη. Ἀξίζει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ τὸ φαινόμενον, γιὰτὶ ἐμεῖς μένομε μὲ τὴν ἰδέαν πῶς αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄξιον ἔργον, ἐνῶ ὁ «Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας» εἶναι ζαχαρόπηκτον κατασκευάσμα, χωρὶς καμμιὰ οὔτε αἰσθητικὴν οὔτε ἱστορικὴν ἀξίαν.

Τὸν καιρὸν πού ὁ Κορομηλάς παρουσίασε τὴν «Τύχην τῆς Μαρούλας» ἦταν κι' ὅλας παλαίμαχος τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς. Εἶχε

συγγράψει «πολλά δράματα και κωμωδίας και μίμους και φλύακας και σκώμματα κατά την άδυναμίαν την οποίανείχε να υπάγη υπό την αρχαίαν ταξινόμησιν τὰ έργα του, χάριν τῶν ὀλίγων μᾶλλον ἢ τῶν πολλῶν . . .»¹ Τὸ κωμειδύλλιο εἶχε κι' ὅλας καθιερωθεῖ μετὸς «Μυλωνάδες» μιὰ παμπάλαια ἰταλικὴ κωμωδία διασκευασμένη τὸ 1875 μετὰ τραγούδια τοῦ Σάϊλερ. Καὶ ἀπὸ τότε, παρ' ὅσες προσπάθειες σημειώθηκαν στὴν ἐξέλιξή του, δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ ἀποτελεῖ νόθο εἶδος, ποῦ συμφιλιώνει τὶς πιὸ ἐξωτερικὲς ἐπιδράσεις τῆς ἐσπερίας, ἤθη, τρόπους, ρυθμούς, μετὰ τὴν πιὸ ἀνούσια λαϊκὴ θεματογραφία. Διανοούμενοι καὶ νοσηροὶ νοσταλγοὶ πεθαμένων μοτίβων καλλιέργησαν ἓνα θρῦλο ὅτι στὸ κωμειδύλλιο ὀφείλουμε νὰ ἀναζητήσουμε τὶς ἀγνές πηγές τῆς θεατρικῆς δημιουργίας μας. Ἐγινε μάλιστα καὶ δημόσια παραίνεση στοὺς λογίους μας, σὲ πολιτικὴ συγκέντρωση, ἀπὸ ἓνα Πρωθυπουργό, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο . . . νὰ παροδειγματιστοῦν ἀπὸ τὶς μουσαϊκῆς ἐκεῖνες γραφές.

Ἡ «Τύχη τῆς Μαρούλας» ὅταν πρωτοανεβάστηκε γνώρισε τόση δόξα, ὥστε δημιούργησε γενεαλογικὸ δένδρο. Ὁ Κόκκος ἐκμεταλλεύτηκε τὶς πιέννες τῆς καὶ ἔγραψε τὸ «Τέλος τῆς Μαρούλας». Κι' ἐπειδὴ ἡ ἐπιτυχία τῆς πλύστρας τῆς Ἄνδρου φαίνονταν ἀνεξάντλητη, ὁ Ἀναστάσιος Παπαναστασίου ἔγραψε . . . τὸ «Τέλος τοῦ τέλους τῆς Μαρούλας». Μὰ οὔτε ἐδῶ ἡ σταδιοδρομία τῆς κλείνει. Ἐμφανίστηκε κι' ὁ Λεβιάθαν (Ν. Λάσκαρης) μετὰ τὸν «Ἐπίλογο τῆς πολυπαθοῦς Μαρούλας». Ὡστόσο, τὸν ὀριστικὸ ἐπίλογο ἔδωσε μόνον ὁ κωνσταντινοπολίτης Λογονέχνης Θωμᾶς Κωνσταντινίδης μετὰ τὴν κοσμοπολιτικὴ του παραλλαγή «Ἡ Μαρούλα στὴν Πόλη»².

Λοιπὸν ἡ «Τύχη τῆς Μαρούλας» εἶχε... χρυσὴ τύχη. Καὶ ἀπομένει ἀναμφισβήτητα τὸ μόνον ἐκλεκτὸ δείγμα τοῦ κωμειδύλλου. Ἀλλὰ ἡ ἀρχικὴ του μορφή ἦταν κωμωδία καὶ μόνον γιὰ νὰ ἱκανοποιηθεῖ τὸ γούστο τῆς ἐποχῆς, ὁ συρμός, ὁ συγγραφέας πείστηκε ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς δισταγμοὺς νὰ δεχθεῖ τὰ τραγούδια τοῦ Κόκκου, ἀπομιμήσεις δικῶν μας καὶ ξενικῶν μελωδιῶν. Τὸ ἔργο στέκει περίφημα καὶ χωρὶς τὰ τραγούδια, μετὰ ὅλη του τὴν ἀφέλεια καὶ τὸν πρωτογονισμό, ἔχει μιὰ ἐλαφρότητα καὶ μιὰ χάρη διάχυτη, τύπους σωστοὺς καὶ σταθερὰ «πιασμένους», ὅπως ὁ μπαρμπα - Λινάρδος ποῦ ὁ θεατῆς αἰσθάνεται μιὰ τρυφερὴ συμπάθεια γιὰ τὶς γραφικότερες χωριάτικες πονηριές του, ἐπειδὴ

πιστοποιεῖ ἐκεῖ ρωηροσύνη. Ἀλλὰ κι' ὁ ἀμαξᾶς ἔχει μιὰ ἐξοχὴ συνέπεια, μετὰ κέφι δωσμένη, ἂν καὶ εἶναι κάπως μονοκόμματος σάν τύπος, ὅταν τὸν συγκρίνεις μετὰ τὸ Λινάρδο. Στέρη καὶ εὐκίνητη ἡ τεχνικὴ τοῦ ἔργου καὶ τὸ κοινωνικὸ του περιεχόμενον χαρακτηριστικό: ὁ καλὸς κύριος, οἱ πιστοὶ δοῦλοι ποῦ εὐγνωμονοῦν τὸν καλὸ κύριο, ποῦ πάει νὰ ἀδικήσει τὸ γέρο - νησιώτη, ἀλλὰ ὕστερα δίνει μιὰ προίκα μετὰ ἀνέλπιστη γαλαντομία στὴ θυγατέρα του, γιὰ νὰ ἀμοίψει τὴν τιμιότητά της. Ἡθικὸ κλίμα δηλαδὴ τοῦ 1890.

Ὁ σημερινὸς θεατῆς, μέσα στὴν τεράστια κοινωνικὴ ζύμωση ποῦ συντελεῖται, ἔχει ὠμὴ καὶ δραματικὴ τὴν πείρα τοῦ κόσμου, παρακολουθεῖ λοιπὸν ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία μετὰ κατάπληξη, τὴ βρίσκει ὑπερβολικὰ ἀπλοϊκὴ. Σήμερα οἱ ἄνθρωποι εἶναι περίπλοκοι, πιὸ κρυμμένοι, πιὸ διεφθαρμένοι. Δυσκολεύονται νὰ χαροῦν τὴν ἀφοσίωση τοῦ Ἀρχιμάγειρα στὴ Μαρούλα καθὼς συμβολίζεται ἀφελέστατα μετὰ τὸ γλύκισμα ποῦ ἐτοιμάζε κάθε μέρα γιὰ νὰ κερδίσει τὴν εὐνοιά της, χωρὶς Ἐκεῖνη νὰ τὸ βάζει στὸ στόμα της. Ὡστόσο ὁ σημερινὸς θεατῆς εἶναι πρόθυμος νὰ δεχθεῖ πολὺ πιὸ χοντροειδεῖς συγκινήσεις, ἀρκεῖ νὰ εἶναι δυνατές, ἀμεσες, νὰ ἐρεθίζουν τὰ νεῦρα του, νὰ χορταίνουν τὸ μάτι του, νὰ δακρῦζοῦν τὸ μάτι του, ἀφίνοντας ἄναυδο, ἀποκεντρωμένο τὸ πνεῦμα. Γι' αὐτὸ σημείωσε ἐμπορικὴ ἐπιτυχία, ὅπως ἐξήγησα ἄλλοτε³) ὁ «Ἀρχισιδηρουργὸς» τοῦ Ὀνὲ καὶ τὸ «Ρομάντζο» τοῦ Ρομπέρ Ντέ Φλέρ—γι' αὐτὸ «ἔπιασε» τώρα ἡ «Γκόλφω» καὶ ὁ «Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας».

Ὁμολογῶ πὼς ἀνάμεσα στὴ «Γκόλφω», διασκευασμένη ἀπὸ τὸν Ὀρέστη Λάσκο καὶ στὸν «Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας» δὲν ἔνωσα τὴν παραμικρὴ διαφορὰ ποιότητας. Ἀλλ' ἄς δοῦμε τὸ πρᾶγμα ἀπὸ πιὸ κοντὰ.

* * *

«Κωμωδία ἀστειοτάτη ἐν ἣ διδάσκουσιν ἄδουσι καὶ χορεύουσιν οἱ κ.κ. τάδε καὶ τάδε». Μετὰ τοῦτο τὸν ἀμίμητο ὑπότιτλο παρουσιάζονται τὰ κωμειδύλλια στίς ἡμέρες τῆς εὐφορίας τους. Κι' ὁ «Ἀγαπητικὸς» εἶναι ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς προθέσεις τοῦ συγγραφέα καὶ ἀπὸ τὴν κυμαινόμενη ἐντύπωση τοῦ κοινοῦ «κωμωδία ἀστειοτάτη». Ὁ μῦθος του, τὸ ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα ποῦ

1) Περιοδικὸ «Ἐστία» χρόνος 1890, σελ. 209.

2) Θ. Συναδινοῦ «Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς».

3) Παραπομπὴ στὴ θεατρικὴ μας πραγματικότητα «Φιλολογικὰ Χρονικά» τεύχος 4.

ἐνέπνευσε τὸ μῦθο του, ἀρκεῖ. Μιά βοσκοπούλα ἀγάπησε δέκα χρόνων ἀγόρι. Τὴ φίλησε στὸ στόμα, ξενιτεύτηκε κι' ἀπὸ τότε εἴκοσι χρόνια ψάχνει ὄρη καὶ λαγκάδια, νὰ τὴν ξαναβρεῖ γιατί «δὲ λησμονῆσε ποτὲ τὸ φίλημά της». Ὑπάρχει τόση ψευτιά, τόση μωρία στὴν ἀφετηρία τοῦ δράματος, ὥστε περιττεύει ἡ ἐπέκταση στὰ ἄλλα καθέκαστα τῆς πλοκῆς. Ἄν τὸ ποιῆμα κληροδοτήθηκε στὴ χοάνη τῆς γενεᾶς μας, αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ τεκμήριο τῆς ἀξίας του. Καὶ οἱ στίχοι τοῦ Σούτσου μεταδόθηκαν ἀπὸ τὴ μία στὴν ἄλλη γενεά. Τὸ πιὸ ἐκλαίκευμένο ποίημα τοῦ Σολωμοῦ εἶναι ἡ «Ξανθοῦλα» χωρὶς νὰ εἶναι βέβαια ἀπ' τὰ καλύτερά του. Ἄλλωστε ἐκεῖνο ποὺ σώθηκε στὴ περίπτωση, εἶναι τὸ τραγούδι. Καὶ τὸ μέλος ἀποχρωματίζει τὶς ἔννοιες, ὅταν τραγουδάμε ἐνδιαφέρεται ὁ ἦχος, κυριαρχεῖ ὁ ἦχος, ἀπομένει ὁ ἦχος.

Ὁ «Ἀγαπητικὸς τῆς Βοσκοπούλας» εἶναι προϊόν συνοικιακοῦ ζαχαροπλαστείου, μὲ ἄθλια μάλιστα ὕλικά. Ὅλοι του οἱ ἥρωες εἶναι γλυκεροί, χωρὶς τὴν ἐλαχίστη γνησιότητα. Ἄν πρέπει νὰ τὸ σεβαστοῦμε σὰν «ιστορικό σταθμὸ» ἐπειδὴ θριάμβευσε στὴν φτηνὴ αἰσθηματικότητα μιᾶς ἐποχῆς, τὴν ὁποία ἀνέλαβε ὁ κ. Μουζενίδης νὰ ἀναστήσει, γιατί νὰ μὴν ἀποτίσουμε φόρο τιμῆς καὶ στὸν Ἀριστείδη Κυριακοῦ, ποὺ τὸν διάβασαν χιλιάδες καὶ νὰ μὴ ὑψώσουμε σὲ μνημεῖο τῆς Λογοτεχνίας μας τὴν «Κατάρτα τῆς Μάνας»;

Ὁ «Ἀγαπητικὸς» δὲν ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴ δημοτικὴ παράδοση, ὅπως τόλμησαν νὰ ποῦν μερικοί, τὸν ἀντίστοιχὸν διαπομπεὺς τῆ δημοτικῆς παράδοσης. Οἱ βοσκοὶ καὶ οἱ βοσκοπούλες τοῦ μοιάζουν πολὺ περισσότερο μὲ τοὺς ψεύτικους βοσκούς καὶ τὶς βοσκοπούλες ποὺ δημιούργησε ἡ Γαλλικὴ Φιλολογία τὸν 19^ο Αἰῶνα, μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ζάν Ζάκ Ρουσσώ ὁ ὁποῖος κήρυττε τὴν Ἐπιστροφή στὴ Φύση, παρὰ μὲ τοὺς δικούς μας τοῦ βουνοῦ καὶ τῆς στάνης.

Δὲν πρόκειται λοιπὸν νὰ ἐνοχληθοῦμε οὔτε ἀπὸ τὸ στόμφο ποὺ γέμισε τὴν παράσταση, οὔτε μὲ τὴ χτυπητὴ προβολὴ τοῦ διακοσμητικοῦ στοιχείου. Οὔτε σκηνοθέτης, οὔτε ἠθοποιοί, ὀφείλει νὰ πάρει τὸ ἔργο σιὰ σοβαρά. Ἄν τὸ ἐπαινεῖ ὁ κ. Ξενόπουλος τόσο τὸ καλύτερο, γιατί ὑπάρχει κόσμος ποὺ τὸν πιστεύει καὶ τὸ ταμεῖο κόβει γραμμὴ εἰσιτήρια. Βέβαια ἐμεῖς ἀπορούμε πολὺ μὲ τὴν ἀποψη ὅτι ἡ φουστανέλλα, στὸ θέατρο, συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση τῆς μεγαληγορίας, ἀλλὰ πῶς νὰ ζητήσει κανεὶς ἐσωτερικότητα στὴν ἐρμηνεῖα ἀνεδαφικῶν καὶ πλασματικῶν καταστάσεων; . . . Ὡστε σπουδαῖος ἦταν ὁ κ. Δενδραμῆς, σὰν ἠρωϊκὸς ἐραστὴς καὶ ὁ κ. Παππᾶς ἱκανοποίησε μὲ τὸ παραπάνου τὴ γυναικεῖα περιέργεια ποὺ πολὺ ἀδημονοῦσε νὰ μάθει πῶς θὰ

εἶναι αὐτὸς ὁ ἄσφογος τύπος τοῦ σαλονιοῦ μὲ τσαρούχια. Ἐγινε μάλιστα καὶ βαθύφωνος καὶ μόνο ὅταν ξεχνιόταν ἔβγαине στεναχωρημένη ἡ δικὴ του φωνή· κι' ἀναπηδοῦσε ὁ θεατῆς, μήπως ἦταν ὁ λεβέντης, πρὸ Θεοῦ, ἐγγαστρίμυθος. Καὶ ἡ κ. Μανωλίδου μὲ συγκινητικὴ ἐπιμέλεια τόνισε τὸ βουκολικὸ δῆθεν στίχο, (Γιὰ νὰ καταντήσει βοσκοπούλα καραμελένια ἀρνήθηκε τὴ Λουίζα Μίλλερ καὶ τὴ Μαργαρίτα τοῦ Φάουστ; . . .) Ὅμως γιατί ὁ σκηνοθέτης νὰ μὴ ποτίζει ἀκόμα τὸ πρόγραμμα; Θὰ μπορούσε ἡ κ. Φρόσω Κοκκόλα νὰ μᾶς πεῖ κανένα κρητικὸ νὰ χορέψει κι' ἡ Μπέλλα Σμάρω, ποὺ εἶναι τῆς μόδας—γιὰ νὰχοῦμε «grand spectacle», μὲ folklore καὶ feerie.

Ἡ «Τύχη τῆς Μαρούλας» παρουσιάστηκε ἀπὸ τὴ «Μουσικὴ Κωμωδία» στὸν «Ἀπόλλωνα» καὶ ἦταν ἡ μοναδικὴ φειτηνὴ παράσταση τοῦ καλοῦ συγκροτήματος, ποὺ δὲν ἔγινε ἀρεστή· τῆς ἔλειπε ἡ λαϊκὴ αἴσθησις καὶ τὸ στυλιζάρισμα ἦταν ἐντελῶς ἀκατάλληλο γιὰ τὴν περίσταση, συνέχεια τῆς μικρῆς παράδοσης ποὺ ἀνοίξε στὸν τόπο μας ὁ κ. Μόρντο, στὸ Ἐλαφρὸ Μουσικὸ Θέατρο. Ἡ παράδοσις αὐτὴ ἀνακαινιστικὴ καὶ σκόπιμη γιὰ τὸ ξένο δραματολόγιο, εἶναι ἀσυμβίβαστη γιὰ ἔργα νεοελληνικὰ—αὐτοῦ μάλιστα τοῦ εἶδους—γιατί θυσιάζει στὴ μηχανικότητα τῆς φόρμας τὴν πιὸ νόστιμὴ οὐσία τους. Στὴν «Τύχη τῆς Μαρούλας» τὸ στυλ δὲν ἔβγαине ἀπὸ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα—ὅπως ὅταν ἐδίδαξε ἄλλοτε τὸ ἔργο ὁ κ. Καραντινός—ἀλλὰ ἀπὸ ἀταβισμό δραματολόγιου, ξένου ἐντελῶς πρὸς τὴ φύση τοῦ κωμειδουλίου. Ὁ κ. Ἀναστασιάδης, χωρὶς νὰ ἔχει προσωπικότητα, κινήθηκε μὲ ἀκρίβεια στὰ μέτρα τοῦ ρόλου του (μπάρμπα Λινάρδος) καὶ ὑπῆρξε ἀνάμεσα στοὺς ἠθοποιούς ὁ πιὸ πειστικός. Κράτησε τὸν τύπο σὲ ἐνότητα γραμμῆς ἀξιεπαινη. Ὁ κ. Τσαγανέας παρ' ὅλη τὴ στυλιπνότητά του δὲν ἔφτασε νὰ ἐνσαρκώσει τὸ ἴδαγμα τῆς Μαρούλας.

Οἱ ἄλλοι ἠθοποιοὶ—ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Γαβριηλίδη ποὺ πέτυχε μιὰ κωμικὴ νότα—ἦσαν ἀτοπα κουντισιμένοι, ἔμοιαζαν μὲ ἀστοὺς μασκαραμένους σὲ ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ, μὲ περισσὴν ἀδεξιότητα. Χωρὶς νὰ ἐξαιρεθεῖ καὶ ἡ δ. Σκορδούλη, μ' ὅλα τὰ φωνητικὰ της προσόντα καὶ τὴ σεμνὴ, συμπαθητικὴ τῆς ἐμφάνισις. Ἡ ἐντύπωση μειώθηκε καὶ μὲ τὴν ἄτυχη παρέμβασις τοῦ ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ μὲ σύγχρονα ρούχα τοῦ τελευταίου συρμοῦ. Ἡ παραξήγησις τῆς ἐρμηνείας κορυφώθηκε ἔτσι. Καὶ φυσικὰ δὲ μᾶς ἔπεισαν τὰ δύο πιάννα—ἄλλος παράκαιρος νεωτερισμὸς—οὔτε τὸ σκηνικὸ μὲ τὰ ἀποκρουστικὰ χρώματα.

Συμπέρασμα: ἡ νεκρανάστασις τοῦ «κωμειδουλίου»—ἡ... τοῦ «βωδεδιλίου» γιὰ νὰ καταξιώσουμε τὸν ἀρχικὸ δρο—δὲν ὑπῆρξε

διόλου σωστική για τὴ μνήμη τοῦ Κορομηλά. Ἡ «Μουσική Κωμωδία» ποὺ τὸ χειμῶνα μᾶς χάρισε χαρμόσυνες ὥρες, μᾶς ἀποχαιρέτησε μὲ μία παράσταση, μὲ αἴσθηση, ἃς τὸ ποῦμε, μαλακτική. Ὅσο γιὰ τὸ καλλιτεχνικὸ ἄρμα τῶν Τεσσάρων, πάλι ἀπέφυγε τὸ δρόμο τῆς Τέχνης. Καί φυσικά, ἐκεῖνος ποὺ εὐθύνεται λιγώτερο εἶναι...ὁ πέμπτος τροχός!

W.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
“ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΧΡΟΝΙΚΩΝ,”
Γ'. ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 28 ΑΘΗΝΑΙ - ΤΗΛ. 55-536

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΜΑΣ ΔΙΑ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ ΑΠΟ 1-31 ΜΑΪΟΥ 1944

- SOEREN KIERKERCAARD: In Vino Veritas (τὸ συμπόσιο) ἐκδότης «Φιλολογικά Χρονικά» σχῆμα 12 1/2 X 17 1/2 σελίδες 128 δρχ. 500.000
- ΑΓΓΕΛΟΓΛΟΥ ΑΛΚΗ: «Ἀμαρτωλοὶ» Νουβέλα, ἐκδότης «Φιλολογικά Χρονικά» σχῆμα 12X17 σελ. 114. » 400.000
- ΧΑΓΓΕΛΟΓΛΟΥ ΑΛΚΗ: «Ἐαρινὸ» διηγήματα, ἐκδότης «ΑΛΦΑ» σχῆμα 14 X 19 σελίδες 114 » 400.000
- ΚΟΒΒΑΤΖΗ ΑΣΤΕΡΗ: «Πρώτη Ἄνοιξη» Νουβέλα ἐκδότης «Φιλολογικά Χρονικά» σχῆμα 12X17 σελ. 112 » 400.000
- ALEXANDER - STAUB: «Ὁ Ἐγκληματίας κι' οἱ δικάστες του» ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α. Ε. σχῆμα 15 X 22 σελίδες 144 » 500.000
- ΠΙΕΡΙΔΗ ΓΙΑΓΚΟΥ: «Ὁ Καβάφης» συνομιλίες, χαρακτηρισμοί, ἀνέκδοτα, ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α.Ε. σχῆμα 15 X 22 σελίδες 68 » 400.000
- ΠΑΠΑΔΗΜΑ ΑΔΑΜΑΝ.: «Ἡ Πορεία μιᾶς γενιᾶς» Λογοτεχνικά Χρονικά ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α. Ε. σχῆμα 15 X 22 σελίδες 124 » 400.000
- ΛΟΥΡΙΕ ΟΣΙΠΠ: «Ντοστογιέφσκη» ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του μετάφρ. Ἀ. Παπαδήμα ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α. Ε. σχῆμα 15 X 22 σελίδες 70 » 300.000
- ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ ΑΠΟΣΤ.: «Ὁ ἄλλος δρόμος» στίχοι ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α. Ε. σχῆμα 15 X 22 σελίδες 64 καὶ 15 ὀλοσέλιδες εἰκόνες ἐκτός κειμένου » 700.000
- ΜΑΓΓΑΝΑΡΗ ΑΠΟΣΤ.: «Ἡ τελευταία τῶν ρωμαντικῶν» διηγήματα, ἐκδότης «ΩΡΙΩΝ» Α. Ε. σχῆμα 12 X 17 1/2, σελίδες 176 » 300.000
- ΡΟΜΠΕΡΤ ΑΛΛΑΝ ΚΟΥΣ: «Πάστωρ Χ» ἀστυνομικὸ μυθιστόρημα σχῆμα 12 1/2 X 17 1/2, σελίδες 224 » 500.000

ΙΚΑΡΟΣ
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ : ΣΤΑΔΙΟΥ 8^Α

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΚΝΟΥΤ ΧΑΜΣΟΥΝ
ΣΤΟ ΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΥ

• Η τελευταία μετάφραση του
ΒΑΣΟΥ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ

P. M. ΡΙΛΚΕ
ΓΡΑΜΜΑΤΑ Σ' ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΟΙΗΤΗ

• Ένα βιβλίο για κάθε πνευματικόν άνθρωπο
μετάφραση: ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΑΣΧΟΥ
ΨΗΛΑ ΣΤΙΣ ΚΟΡΦΕΣ

• Σελίδες για τὸ ἑλληνικὸ ὑπαιθρο

ROMAIN ROLLAN
ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΠΕΤΟΒΕΝ

• Η ζωή ενός ἡμιθέου
Μετάφραση: ΝΑΣΟΥ ΔΕΤΖΩΡΤΖΗ

ΚΛ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ
Η ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

• Ένα ἐξαιρετικὸ δοκίμιο για τὴ σημερινὴ τέχνη καὶ λογοτεχνία

ΠΑΝΟΥ ΚΑΡΑΒΙΑ
ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΧΑΜΕΝΗ ΥΠΟΘΕΣΗ

• Ένα βιβλίο καινούργιο σὲ μορφή καὶ περιεχόμενο
• Ένας ἄλλος τόνος στὴ Νεοελληνικὴ πεζογραφία.